

Borçlar Hukuku Genel Hükümler III

Genel Bakış

Haksız Fiil Sorumluluğunun Düzenlenmesindeki Eğilimler

- a. **Kusur Esası:** Bir kimseyi bir fiilinden doğan zararı tazminle yükümlü kılabilmek için o kimsenin kusurlu olması aranmalıdır.
- b. **Sebeep Olma Esası:** Bir kimse, ister kusurlu olsun, ister kusuru bulunmasın başkasına verdiği zararı tazmin etmelidir. Objektif sorumluluk veya sebeep sorumluluğu da denir.
- c. **Tehlike Esası:** Başkaları için tehlike arz eden işlere girişenler, bunun doğuracağı zararlara katlanmalıdırlar.
- d. **Kontrol ve Yararlanma Alanı Esası:** Buna göre bir kimsenin, özel bir tehlike yaratmasa dahi, kontrolü alanındaki kişilerden veya mallardan yararlanmasına karşılık, bunların yol açtığı zararı da yüklenmesi gerekir.
- e. **Hakkaniyet Esası:** Bu sorumluluktan maksat, bir kimsenin kusursuz sorumlu tutulması için diğer gerekçeler söz konusu olmamasına rağmen hakimnin, takdir yetkisine dayanarak hakkaniyet gerektiriyorsa sorumluluğu kabu edebilmesidir.
- f. **Fedakarlığın Denkleştirilmesi Esası:** Bazı durumlarda, zarar verici davranışta hukuka aykırılığı önleyen bir sebep bulunmasına rağmen, zarara katlanacak kişiye yükletilen fedakarlığa karşılık, davranışı hukuka aykırı olmayan failin, mağdurun zararını tazmin etmesi, fedakarlığın denkleştirilmesi esası ile açıklanmaktadır.

Sorumluluğun Sigorta Ettirilmesi

Toplumdaki teknik gelişmelerin ve buna bağlı sorumlulukların artması, sorumluluğun sigorta ettirilmesi eğilimini ortaya çıkarmış ve artırmıştır.

Sorumluluk sigortası, sorumlu kişinin malvarlığını aşan zararlarda mağdur için de bir güvence oluşturmaktadır. Birçok alanda sorumluluk sigorta isteğe bağlı olmaktan çıkarılmakta, zorunlu hale getirilmektedir.

Türk Hukukunda Durum

1. Genel Kural

TBK, genel kural olarak kusura dayanan haksız fiil sorumluluğunu madde 49 ile düzenlemiş ve genel esası buna bağlamıştır. Buna karşılık, gerek TBK gerek Medeni Kanunda gerekse bazı özel kanunlarda kusursuz sorumluluk halleri de düzenlenmiştir. Bunlarla birlikte, Yargıyat içtihadı ile kabul edilen kusursuz sorumluluk halleri de vardır.

2. Kusursuz Sorumluluk Halleri

a. Tehlike esasına dayanan sorumluluk halleri

Tehlike esasına dayanan sorumlulukların özelliği, sorumluluk şartlarının gerçekleşmesi halinde, sorumlu kişinin sorumluluktan kurtulması için herhangi bir imkana sahip olmamasıdır. Bu sebeple bu hallerde ağırlaştırılmış objektif sorumluluktan söz edilir.

b. Hakimiyet ve yararlanma esasına dayanan sorumluluk halleri

Bazı kusursuz sorumluluk halleri, kontrolü altındaki kişiler veya mallar bakımından hakimiyet sahibine yükletilmiş bir objektif özen gösterme yükümlülüğünün yerine

getirilmemesine dayanmaktadır. Sorumlu tutulan kimse, gerekli özeni gösterdiğini veya zararın özenin gösterilmemesinden ileri gelmediğini ispat etmek suretiyle sorumluluktan kurtulma imkanına sahip bulunmaktadır. Bu sorumluluklara olağan sebep sorumlulukları da denir.

Adam çalıştırmanın sorumluluğu, hayvan bulunduranın sorumluluğu, ev başkanının sorumluluğu bu sorumluluk dahilindedir.

Bazı durumlarda ise sorumluluklar sadece bir şeyden ene üst derecede yararlanan kimse olmaya dayanmaktadır. Yapı malikinin sorumluluğu ve taşınmaz malikinin sorumluluğu bu esas dahilindedir. Bu hallerde, gerekli özenin gösterildiğinin ispatı ile sorumluluktan kurtulma imkanı yoktur. Organlarının kusurlu haksız fiillerinden tüzel kişilerin sorumluluklarının kusursuz sorumluluk olduğu kabul edilirse, bu sorumluluğun da organlardan yararlanma esasına dayandığı söylenebilir.

c. Hakkaniyet esasına dayanan sorumluluk

Hakimin hakkaniyet gerektiriyorsa, hukuka aykırı fiili işlerken kusuru bulunmayan faili tazminata mahkum edebileceği hal, ayırt etme gücü bulunmayanların verdikleri zararları sorumlu tutulabilmeleri halidir.

3. Fedakarlığın Denkleştirilmesi Esasına Dayanan Sorumluluk Hali

Bu sorumluluğun önemi, zarar verici bir davranışın hukuka aykırılığına engel olan bir sebebe rağmen failin sorumlu tutulmasında görülür. Bu esas, ıztırar halinde verilen zarardan sorumlulukta açıkça görülür. Bu hallerde, haksız ilden sorumluluk değil, hukuka aykırı olmayan bir fiilden sorumluluk söz konusudur.

Kusura Dayanan Sorumluluk

TBK 49/I: “Kusurlu ve hukuka aykırı bir fiille başkasına zarar veren, bu zararı gidermekle yükümlüdür.”

TBK 49/II: “Zarar verici fiili yasaklayan bir hukuk kuralı bulunmasa bile, ahlaka aykırı bir fiille başkasına zarar veren de bu zararı gidermekle yükümlüdür.”

Özel bir sorumluluk hükmüyle düzenlenmemiş bütün hallerde bir kimse için haksız fiil sorumluluğunun söz konusu olması, TBK 49’daki şartların gerçekleşmesine bağlıdır. Bu şartlar:

- Hukuka aykırı bir fiil
- Bu fiille bir kişiye verilen zarar
- Fiilin işlenmesinde failin kusurlu olması

Hukuka Aykırı Fiil

İki unsuru vardır: Bir fiil ve bu fiilin hukuka aykırı olması.

A. Fiil

Hukukta fiil, bir insanın yapma veya yapmama tarzında iradi davranışdır. Hareketsiz kalmanın bir fiil teşkil etmesi ve sorumluluğa yol açabilmesi için failin o davranışta bulunması gerekirken hareketsiz kalmış olması aranır.

B. Fiilin Hukuka Aykırı Olması

Hukuka aykırılık, zarar gören değeri korumak için hukuk düzeninin yasakladığı bir davranışta bulunmaktır. Haksız fiil sorumluluğunda ise fiilin hukuka aykırılığı bu fiilin bir genel davranış kuralını ihlal etmesi demektir.

1. Genel davranış kuralları ve hukuka aykırılık bağı

Hukuka aykırı bir fiil soucu zarara uğrayan kişinin haksız fiil hükümlerine göre tazminat isteyebilmesi için, ihlal edilen kuralın amacının kapsamına o kişinin zarardan korunmasının da girmeis gerekir. Diğer bir ifade ile mağdurun zarara uğraması ile ihlal edilen kural arasında hukuka aykırılık bağı bulunmalıdır.

Bu hususta bazı ayrımlar dikkate alınmalıdır:

- Bir şahsın diğer birinin bir mutlak hakkını ihlale yönelik fiili, bu ihlal bakımından hukuka aykırılığı engelleyen bir sebeğ bulunmadıkça hukuka aykırıdır. Bununla beraber, davranış mutlak hakkı ihlale yönelik olmasa bile böyle bir hakkı ihlal sonucuna yol açmışsa gene de bu sebeple hukuka aykırıdır.
- Yansıma yolu ile mutlak hak ihlallerinde hukuka aykırılık bağı nedensellik bağı ile birlikte ortaya çıkarsa da hukuka aykırılı bağı, zarar ile fiil arasında bulunması gereken nedensellik bağından farklı bir kavramdır. Bir fiille zarar arasında nedensellik bağı bulunmasına rağmen şayet hukuka aykırılık bağı yoksa failin haksız fiil sorumluluğu söz konusu olamaz.
- Bir kimsenin nisbi hakkının ihlal edilmesi veya bir ayni hakkı ihlal edilmeksizin malvarlığının azalması halinde hukuka aykırılık unsuru ve hukuka aykırılık bağı özel bir önem taşır. Burada ihlal edilen normun koruma amacı kapsamına giren bir zarar bulunup bulunmadığı özel olarak incelenecektir. Örnek: Dolandırıcılıkta mutlak hak ihlali olmasa dahi zararın tazmininin istenebilmesi
- Bir kişiye yönelmiş bir haksız fiilden yansıma yolu ile mutlak hakkı ihlal edilmeden malvarlığı azalaran zarara uğrayanların zararlarını faile tazmin ettirebilmeleri için, zararlar fiil arasında nedensellik bağı bulunmasının dışında, fiille, yansma zarara uğrama olgusu arasında hukuka aykırılık bağı bulunması gerekir.
- Olumsuz bir davranışın hukuka aykırı bir fiil teşkil edebilmesi için failin zarara uğrayan şahsa karı kaçınılması gereken bir davranışta bulunması gerekmektedir. Aksi halde hukuka aykırı fiilden söz edilemez.
- Genel bir davranış kuralı olarak dürüstlük kuralına aykırı hareket ve özellikle bir hakkın kötüye kullanılması yöneldiği kişiye karşı hukuka aykırı bir fiil oluşturur ve haksız fiil sorumluluğuna yol açar.

2. Hukuka aykırılığı önleyen sebepler

TBK 63'e göre: "Kanunun verdiği yetkiye dayanan ve bu yetkinin sınırları içinde kalan bir fiil, zarara yol açsa bile hukuka aykırı sayılmaz.

Zarar görenin rızası, daha üstün nitelikte özel veya kamusal yarar, zarar verenin davranışının haklı savunma niteliği taşıması, yetkili kamu makamlarının müdahalesinin zamanında sağlanamayacak olması durumunda kişinin hakkını kendi gücüyle koruması veya zorunluluk hallerinde de fiil, hukuka aykırı sayılmaz.”

a. Zarar görenin rızası

Mağdurun failin davranışına razı olması, kural olarak failin davranışının hukuka aykırı sayılmasına engel olur. Ancak ehliyetsizlik, irade beyanındaki sakatlık, kişilik haklarına aykırılık gibi bir sebeple mağdurun razı olma işlemi hükümsüz ise, bu halde mağdurun rızası failin davranışının hukuka aykırı sayılmasını önlemez.

Mağdurun rızası, doğrudan doğruya fiile ilişkin olabileceği gibi, bir olaydaki riski kabullenme tarzında da gerçekleşebilir. Rıza açık veya örtülü olabilir. Rızanın yazılı olması şart olmayan hallerde bir davranışın rıza sayılıp sayılmayacağı güven prensibi çerçevesinde değerlendirilir.

Zarar verici davranışa gerçekleştikten sonra razı olma (icazet), fiilin haksızlığını ortadan kaldırmaz. Sadece, doğan tazminat alacağının ibra ile ortadan kalkması sonucunu doğurabilir.

b. Kamu hukukuna dayanan bir yetkinin kullanılması

Bir kimse, başkasına bir zarar verirken kamu hukukuna dayanan bir yetkisini kullanıyorsa fiil hukuka aykırı değildir. Bu yetki, fiilin hukuka aykırı sayılmasını önler.

c. Özel hukuka dayanan bir yetkinin kullanılması

Bir başkasına zarar veren kişinin davranışı özel hukuka dayanan bir yetkinin kullanılması ise, fiil hukuka aykırı değildir. Şayet yetki sınırı aşılsa ve özellikle hakkın kötüye kullanılması söz konusu olursa fiil hukuka aykırı sayılır.

d. Haklı savunma

Bir fiilin haklı savunma oluşturabilmesi için:

1. Hukuka aykırı bir saldırı bulunmalıdır.
2. Saldırı, savunmada bulunanın veya üçüncü kişinin şahsına veya mallarına yönelmiş olmalıdır.
3. Haklı savunma, ancak gerçekte mevcut veya vaşlaması kesinlikle çok yakın saldırılara karşı söz konusu olabilir.
4. Haklı savunma ancak saldırıda bulunana karşı yapılabilir.
5. Saldırıya karşı savunma amacı aşılmamalıdır.

e. İztırar hali

Kendisini veya başkasını açık ya da yakın bir zarar tehlikesinden korumak için diğer bir kişinin mallarına zarar verenin bu zararı giderim yükümlülüğünü hakim hakkaniyete göre belirler.

1. Bir kimsenin kendisinin veya bir başkasının şahsı ya da malları için zarar verici bir olgu veya derhal vuku bulacak nitelikte bir tehlike mevcut olmalıdır.
2. Fiilin ıztırar halinde işlendiğini kabul edebilmek için bu fiil zarar veya tehlikeyi önlemek hususunda zorunlu ve buna elverişli olmalıdır.
3. Önlemek istenen zararın verilen zarardan daha büyük olması gerekir.
4. İztırar hali, ancak başkasının malına zarar veren fiiller için söz konusudur. Üçüncü şahsın kişilik değerlerine zarar veren fiiller hukuka aykırıdır.

f. Hakkını kendi gücüyle koruma

Hakkını kendi gücüyle koruma durumunda kalan kişi, durum ve koşullara göre o sırada kolluk gücünün yardımını zamanında sağlayamayacak ise ve hakkının kayba uğramasının ya da kullanılmasının önemli ölçüde zorlaşmasını önleyecek başka bir yol da yoksa, verdiği zarardan sorumlu tutulamaz.

1. Kuvvete başvurmadiğı takdirde hak sahibinin hakkını kaybetmesi veya hakkını kullanmasının çok güçleşmesi tehlikesi bulunmalıdır.
2. Devlet organlarının müdahalesi temin edilememeli ve kuvvete başvurmadan başka çare bulunmamalıdır.
3. Kuvvet kullanma hakkı koruma hususunda elverişli ve dengeli olmalıdır.

Haklı savunma ve ıztırar halinden fakrlı olarak, üçüncü kişinin hakkını korumak için kuvvet kullanılamaz.

g. Üstün kamu yararı veya üstün özel yarar bulunması

Üstün nitelikte kamu yararı bulunan hallerde de bir kimsenin şahsiyetine tecavüz hukuka aykırı değildir. Konu, kanunda tanınan yetkinin sınırı ve kite iletişim araçları ile kişiliğe yönelik tecavüzlerin hukuka aykırı sayılıp sayılmamaları açısından özel bir önem taşımaktadır. Örneğin, bir kimse hakkında haber yapılırken Yargıtay’a göre “haber verme hakkı, gerçeklik, kamu yararı ve toplumsal ilgi, güncellik, konu ile ifade arasında düşünsel bağıllık temel kuralları ile sınırlıdır.”

Üstün nitelikte bir özel yararın varlığı halinde zarar veren fiil hukuka aykırı sayılmayacaktır. Bu üstün nitelikte yarar, bizzat zarar görene veya faile veya bir üçüncü kişiye ait olabilir.

Hukuka Aykırı Fiille Zarar Verilmesi

Bir kimsenin hukuka aykırı davranışı ancak başkasına zarar verirse tazminat söz konusu olur. Hatırlatalım ki bazı hallerde fiili hukuka aykırılığı da zarar olgusunun varlığına bağılı olabilir.

Bir haksız fiil ancak fiilin doğurduğu zararlardan ötürü sorumluluk doğurur. Bazı özel yasa hükümlerinde haksız fiil oluşturan davranışların mağdurun uğradığı zararı aşan miktarda tazminat isteme imkanı vemesi, haksız fiilin olağan sonucu olmayıp, medeni hukuk cezası olarak nitelendirilen istisnalardandır.

İki unsurdan oluşur: Zarar ve fiille zarar arasında nedensellik bağı.

A. Zarar

Zarar, bir kimsenin malvarlığında rızası dışında meydana gelen azalmadır. Malvarlığının aktifinin azalmasından, mahrum kalınan kardan veya pasifin artmasından ileri gelebilir. Belirtelim ki, bir kimsenin malvarlığında rızası ile gerçekleşen azalma zarar değildir. Bu açıklama maddi zarar ilişkindir. Bununla birlikte, bir kimsenin, kişiliğine yapılan tecavüzden duyduğu elem ve üzüntü de dilimizde manevi zarar deyimi ile ifade edilir.

a. Fiili Zarar: Bu durumda ya malvarlığının aktifinde bir azalma veya pasifinde bir artma söz konusudur.

b. Mahrum Kalınan Kar: Elde edilebilecek bir kazançtan mahrum kalmayı ifade eder.

- c. **Normatif Zarar:** Malvarlığında bir azalma olmasa dahi, sırf bazı malları kullanma imkanından veya bir tatil yapma imkanından bir haksız fiil sonucu yoksun kalınmasının da zarar olarak göz önüne alınması durumunda normatif zarar söz konusudur. Ancak hakim olan kaniya göre, bu durumda ancak –şartları varsa- manevi tazminat söz konusu olabilir.
- d. **Doğrudan Zarar:** Bir hukuka aykırı fiile maruz kalan kimsenin bu fiili yüzünden kendisinin araya eklenen bir sebep girmeden uğradığı zarardır.
- e. **Dolaylı Zarar:** Hukuka aykırı fiilin mağdura verdiği doğrudan zarara bağlı olarak eklenen bir sebeple mağdurun uğradığı zarardır.
- f. **Yansıma Zarar:** Bir hukuka aykırı fiile maruz kalan kimseden başka bir kişinin de bu fiil yüzünden uğradığı zarardır. Yansıma zarardan failin sorumlu tutulabilmesi için hem fiille uygun nedensellik bağı hem de hukuka aykırılık bağı bulunması gerekir.
- g. **Mevcut Zarar:** Zararın hesap edildiği tarihe kadar gerçekleşmiş olan zarardır.
- h. **Müstakbel Zarar:** Bu tarihte gerçekleşmiş olmayan fakat başka bir unsurun gerçekleşmesine gerek olmaksızın normal olarak gerçekleşmesi beklenen zarar, mustakbel zarardır. Mustakbel zarar, ispat edilemez; hakimın takdirine bağlıdır.
- i. **Muhtemel Zarar:** Henüz mevcut olmayan, eklenen bir riskin gerçekleşmesi halinde doğması ihtimali bulunan zarardır. Risk gerçekleşmedikçe muhtemel zararın tazmini söz konusu olmaz.

B. Zararla Fiil Arasında Nedensellik Bağı

1. Mantıki nedensellik

Şart teorisi denilen ve bugün artık pek taraftarı kalmamış olan bir görüştür. Bu görüşe göre, onsuz olmaz şart olan herkes sorumlu tutulur; “eğer fiil gerçekleşmemiş olsaydı, zarar da gerçekleşmemiş olacak idiye” şeklinde ifade edilir.

Mantıki nedensellik bağının götüreceği aşırı ve adil olmayan sonuçları önlemek için bugün öğretilde ve mahkeme içtihatlarında uygun nedensellik bağı aranması gerektiği belirtilir.

2. Uygun Nedensellik Bağı

Yaşam deneyimlerine göre, bir fiilin, olayların normal akışında meydana getirebileceği zararlarla olan mantıki nedensellik bağına uygun nedensellik bağı denilmektedir. Burad önemki olan failin sonucu öngörebilmesi değil, objektif olarak fiilin o zararı meydana getirebileceğinin olayların normal akışına göre kabul edilmesidir. Uygun nedensellik bağı, hakimın takdir yetkisi dahilindedir.

Olayların normal akışına göre objektif değerlendirme yapılırken mağdurun şahsından kaynaklanan özelliklerin dikkate alınıp alınmayacağı tartışmalı bir konudur. Hakim olan görüş, mağdurun bünyesinden kaynaklanan sebeplerin yol açtığı zararlardan, bu sebeplerin etkili olmasına yol açan failin sorumlu tutulması, ancak, tazminattan indirim yapılması yönündedir.

3. Birden çok sebep ve nedensellik bağı

- a. Şayet, bir olgunun zararlar uygun nedensellik bağı yoksai o olgunun sebepler arasında gözönüne alınması söz konusu olamaz.
- b. Şayet, birden çok olgu aynı zararı meydana getirmeye elverişli olmasına rağmen, zararı olgulardan sadece birisi meydana getirmişse, olgulardan etkili olanın diğer

olgunun nedensellik bağıını kestiği ifade edilir. Ancak bazı durumlarda tazminatın indirilmesi bakımından bir rol ortaya çıkabilir.

- c. Şayet, bir zararın meydana gelmesinde birden çok olgunun mantıki nedensellik bağı varsa;
- birbirine eklenen sebeplerin uygun nedensellik bağıının kurulmasına mı yol açtığı,
 - bir sebeple uygun nedensellik bağıının hiç mi mevcut olmadığı,
 - yoksa bir sebebin diğerinin uygun nedensellik bağıını kesecek derecede yoğun etki mi gösterdiğini
- hakim takdir edecektir.

4. Birden çok sebep ve nedensellik bağıının çeşitleri

- a. Birden çok sebep, tek başlarına meydana getiremeyecekleri bir sonuca ancak birlikte ulaşıyorlarsa, *ortak nedensellik* söz konusu olur. Ortak nedenselliğin ortak bir plan olmaksızın meydana gelmesi de mümkündür.
- b. Her biri tek başına sonucu meydana getirebilecek birden çok sebep birlikte etkili olmuşsa, *yarışan nedensellikten* söz edilir.
- c. Zararı birden çok fiilden biri meydana getirmiş olmasına rağmen, gerçekte bunlarda hangisinin zarara yol açtığı tespit edilemiyorsa *seçimlik nedensellik* söz konusu olur. Bu durumlarda kimseyi sorumlu tutmak mümkün değildir. Ancak, bütünlük arz eden bir olayın parçası olma durumunda bütünü sorumlu tutumak mümkün olur. Örnek: Kavgada yaralanan kişi

Ortak Nedensellik

Yarışan Nedensellik

Seçimlik Nedensellik

Kusur

Kusur, hukuka aykırı sonucu istemek (kast) veya sonucu istemiş olmamakla beraber hukuka aykırı davranıştan kaçınmak için iradesini yeter derecede kullanmamaktır (ihmal).

Kusur iki çeşittir: Kast ve ihmall. Failin, hukuka aykırı sonucu isteyerek davranmışsa kastı, istemiş olmayıp bu hukuka aykırı sonuçtan kaçınmak için iradesini yeter derecede kullanmamışsa ihmali söz konusudur.

Hemen belirtelim ki, ahlaka aykırı fiilden sorumluluk için kast aranır da, hukuka aykırı fiilden sorumluluk için kusurun çeşitlerinin önemi yoktur. Bunlar, tazminat miktarının belirlenmesinde önem taşır.

1. Kast ve İhmal Ayrımı

a. Kast

Kast, kusurun en ağır derecesidir. İki çeşittir: Doğrudan kast ve ihtimali kast.

b. İhmal

Hal ve şartların gerektirdiği dikkat ve özenin kullanılmaması durumunda ortaya çıkar. İki çeşittir: Ağır ihmal ve hafif ihmal. Ağır ihmal, hukuka aykırı sonucu meydana getiren fiil işlenirken, böyle bir fiil işleyen kişinin şartlarına sahip herkesin göstereceği dikkat ve özeni göstermemektir. Hafif ihmal ise, hukuka aykırı fiil işlenirken böyle bir fiil işleyen

herkesin değil, dikkatli ve tedbirli bir kimsenin göstereceği dikkat ve özeni göstermemiş olmaktadır.

Öğretide, failin, fiilinin muhtemel sonuçlarını öngörmesine rağmen, tedbir almak konusunda özensiz davrandığı hallerde bilinçli ihmalden söz edilir. Bilinçli ihmal, en ağır bir ağıl ihmal halidir.

Borçlar hukuku bakımından önem taşıyan ayırım kast-ihmal ayırımı değil, ağır kusur(kasıt ve ağır ihmal) ile hafif kusur arasındaki ayırımdır. Kusur belirlenirken, o olayla ilgili normal insan tipi değerlendirmede esas alınacaktır. Bu çerçevede olayda rol oynayan meslek, failin yaşı, cinsiyeti gibi unsurlar önemlidir. Failin subjektif niteliklerinin nazara alınması, istisnai mazeretleri kapsamaz.

2. Kusur açısından fiil ehliyeti

Bir kimsenin kusurlu sayılabilmesi ve kusura dayanan sorumluluğa tabi tutulabilmesi için ayırt etme gücüne sahip olması gerekir. Kusura dayanmayan sorumluluklar açısından böyle bir şart aranmaz.

a. Ayırt etme gücünü geçici olarak kaldıranlar için

Eğer bir kimse ayırt etme gücünü kendisi geçici olarak kaldırmışsa, bu durumda işlediği haksız fiillerden sorumlu olur. Kanun burada bi kusur karinesi kabul etmiştir. Şayet kişi, bu ayırt etme gücünün geçici kaybının kendi kusuru bulunmaksızın meydana geldiğini ispat ederse, kusura dayanan sorumluluktan kurtulur.

b. Tüzel kişiler için

Tüzel kişilerde kusur, fiili işleyen organlarda aranır. Organın fiili, tüzel kişinin fiili sayılır ancak sorumluluk için fiilin organın görevi ve sıfatı ile gerçekleşmesi aranır. Ancak, organ olarak açıkça belirtilmemiş olmasına rağmen, dernek tüzüğü veya vakıf senedi hükümlerine göre kendisine organa özgü yetki ve görevler verilmiş kişilerin organ sayılmaları gerektiği görüşü de mevcuttur.

Zarara uğrayan kişiler hem tüzel kişiye hem de kusurlu organa başvurarak zararının tazminini isteyebilir. Tüzel kişi ile organ müteselsilen sorumlu tutulmuştur. TMK m.50/f.3: "Organlari kusurlarından dolayı ayrıca kişisel olarak sorumludurlar."

Tüzel kişinin sorumluluğu bir kusur sorumluluğudur. Ancak, eğer tüzel işi hesabına gösterdiği faaliyet dolayısıyla üçüncü kişilere zarar veren organ kişi olmayıp bir çalışan veya ifa yardımcısıysa, bu tartışmaya girmeksizin kusursuz sorumluluk söz konusu olacaktır. Bununla birlikte, bina sahibinin sorumluluğu gibi kusursuz sorumluluk halleri tüzel kişi için de geçerlidir.

Ahlaka Aykırı Fiilden Sorumluluk

TBK m. 49/II'ye dayanan bu sorumluluk da kusrua dayanan bir sorumluluk halidir, hatta kusurun kast derecesinde olması aranmıştır. Fiilin ahlaka aykırı olması ve kusurun kast derecesinde olması dışındaki şartlar (fiil, zarar, uygun nedensellik bağı) hukuka aykırı fiildeki gibidir.

A. Ahlaka aykırı fiil

Şayet ahlaka aykırı fiil, aynı zamanda hukuka da aykırı ise sorumluluk için TBK m. 49/I'e dayanılır ve sorumluluk için kast gerekmez. Uygulamada gözönüne alınan ahlak, bireysel ve sübjektif ahlak değil, genel ahlaktır. Bu sorumluluğun en çok uygulandığı alan, bir sözleşme tarafını borcunu ihlal etmeye teşvik ederek alacaklıya zarar verme halleri ile kanunda düzenlenmemiş yansıma zarar halleridir.

B. Bilerek zarar verme

Hukuk aykırı fiilden ayrı olarak, ahlaka aykırı fiille verilen zarardan sorumluluk için zararın bilerek verilmiş olması aranır. Kusurun kast derecesinde olması şarttır.

Kusura Dayanan Sorumlulukta Maddi Zararın Tazmini

"Hakim tazminatın kapsamını ve ödeme biçimini, durumun gereğini ve özellikle kusurun ağırlığını göz önüne alarak belirler." (TBK m. 51/I)

Tazminat davası ile genellikle zararın nakden giderilmesi talep edilir. Fakat zararın başka tarzda giderilmesi mümkün ise, bu tarzda tazminata karar verilmesi de talep edilebilir. Buna aynen tazminat denir.

Tazminat Davasında Taraflar

a. Davacı

Kural olarak ancak doğrudan zarara uğrayan davacı olarak dava açma hakkını haizdir. Yansıma zarara uğrayanların hukuka aykırılık bağı bulunmadığı takdirde tazminat isteme hakları yoktur.

Haksız fiilden zarara uğrayan kimse tazminat isteme hakkını başkasına temlik edebilir veya ölümü halinde hakkı mirasçılara geçer. Tazminat isteme hakkına bu yollarla sahip olanlar da dava açabilirler.

Haksız fiilden zarar gören bir tüzel kişi ise, dava yetkili organ tarafından tüzel kişi adına açılır.

b. Davalı

Tazminat davası, haksız fiilin yol açtığı zararı tazminle yükümlü kişiye karşı açılmak gerekir. Birden çok sorumlu varsa, dava müteselsil sorumlulardan birine, birkaçına veya hepsine karşı açılabilir. Bununla beraber memurlar ve diğer kamu görevlilerinin görevlerinin yetkilerini kullanırken işledikleri kusurlardan doğan tazminat davaları, kendilerine rücu edilmek kaydıyla ve kanunun gösterdiği şekil ve şartlara uygun olarak ancak idare aleyhine açılabilir.

Tazminat yükümlülüğü, sorumlu kişinin ölümünde mirasçılara geçer.

Yetkili ve Görevli Mahkeme

Tazminat davalarına bakmakla kural olarak hukuk mahkemeleri görevlidir. Bu mahkemelerde açılacak tazminat davalarında yetkili mahkeme, genel kural çerçevesince davalının yerleşim yeri mahkemesidir. Ayrıca, fiilin işlendiği veya zararın meydana geldiği yahut gelme ihtimalinin bulunduğu ya da zarar görenin yerleşim yerinin bulunduğu yer mahkemeleri de yetkilidir. Keza kişilik hakkının tecavüzü durumunda tazminat davasının davacının yerleşim yeri mahkemesinde açılabileceği belirtilmelidir.

Zamanaşımı

Haksız fiilde tazminat davasının tabi olduğu zamanaşımı süreleri TBK m. 72’de düzenlenmiştir. Sürenin hesabı, zamanaşımının durması veya kesilmesi, zamanaşımının sonuçları gibi konularda zamanaşımına ilişkin genel kurallar uygulanacaktır.

a. TBK m. 72’de öngörülen zamanaşımı süreleri

Normal Süre: Haksız fiil sebebiyle tazminat davası açma hakkı, mağdurun, zararını ve tazminat yükümlüsünü öğrendiği tarihten itibaren işlemeye başlayan 2 yıllık zamanaşımına tabidir.

Azami Süre: Haksız fiil sebebiyle tazminat davası açma hakkı herhalde zarar verici fiilin işlendiği tarihten başlayarak 10 yılın geçmesiyle zamanaşımına uğrar. Haksız fiilin işlendiği tarih esas alınır.

İstisnai Süre: Şayet tazminat aynı zamanda ceza kanunlarının daha uzun bir zamanaşımını öngördüğü cezayı gerektiren bir fiilden doğmuşsa; tazminat davası da ceza davası zamanaşımı süresine tabi olur. Fiilin işlendiği tarih esas alınır. Ceza davası zamanaşımı 10 yıldan fazla ise, bu zamanaşımı hem 2 yıllık hem de 10 yıllık zamanaşımının yerini alır; 10 yıldan az ise, 2 yıllık zamanaşımı süresi ceza davası zamanaşımı sona ermeden önce etkili olmaz.

b. Zamanaşımının durması veya kesilmesi

Zamanaşımını durduran ve kesen sebepler, tazminat davaları bakımından hem 2 yıllık, hem 10 yıllık zamanaşımı için dikkate alınmalıdır.

c. Daimi def’i

Haksız fiil dolayısıyla zarar gören bakımından bir borç doğmuşsa, zarar gören, haksız fiilden doğan tazminat istemi zamanaşımına uğramış olsa bile, her zaman bu borcu ifadan kaçınabilir.

Sorumluluk Şartlarının İspatı

Davacı, davalının sorumluluğu için aranan şartların varlığını ispatla yükümlüdür. Sorumluluğu gerektiren fiili davacı ispat edecektir.

Davalının haksız fiili ile zarara uğradığını ve nedensellik bağını ispat da davacıya düşer. Zararın gerçek miktarı tespit edilemezse, zarar miktarını hakim takdir eder.

Davacı, kusura dayanan sorumlulukta failin kusurunu da ispat etmekle yükümlüdür.

Ceza Hukuku Kurallarının ve Ceza Mahkemesi Kararının Etkisi

Hakim zarar verenin kusurunun olup olmadığı, ayırt etme gücünün bulunup bulunmadığı hakkında karar verirken, ceza hukukunun sorumlulukla ilgili hükümleriyle bağlı olmadığı gibi, ceza hakimî tarafından verilen beraat kararıyla da bağlı değildir. Aynı şekilde, ceza hakimînin kusurun değerlendirilmesine ve zararın belirlenmesine ilişkin kararı da hukuk hakimîni bağlamaz.

Bununla birlikte, faili cezaya mahkum eden ceza mahkemesi kararının, fiilin suç teşkil ettiği ve sanık tarafından işlendiği konularında tazminat davasına bakan hukuk hakimîni bağlayacağı genellikle kabul edilmektedir.

Zararın Belirlenmesi

1. Genel Olarak

Zararın miktarı hükmedilecek tazminatın üst sınırını oluşturur. Zarar miktarını aşan bir tazminata hükmedilemez.

a. Zararın miktarının takdiri

Zararın miktarını ispat davacıya düşer. Ancak uğranılan zararın miktarı tam olarak ispat edilemiyorsa hakim, olayların olağan akışını ve zarar görenin aldığı önlemleri göz önünde tutarak, zararın miktarını hakkaniyete uygun olarak belirler. Özel bilgi ve uzmanlık gerektiren hallerde hakim bilirkişiden yararlanır.

b. Zararın miktarında esas alınacak tarih

Zarar miktarının belirlenmesinde esas alınacak tarih tartışmalıdır. Öğretide hakim olan görüş, hüküm tarihinin esas alınmasını savunmaktadır. Yargıtay kararlarında ise zararın meydana geldiği tarih esas alınmaktadır. Konu, mala verilen zararlar açısından önem taşır. Beden bütünlüğünün ihlalinin doğan zararlarda hüküm tarihinin esas alınacağı sabittir.

Şayet zarar, hükümden önceki bir tarih esas alınarak belirlenirse, bu tarihle hüküm tarihi arasında geçen süredeki bu zarar miktarının faizi de zarar miktarına eklenmelidir.

c. Yararların mahsubu

Belirlenen zarar miktarından, haksız fiilin mağdura sağladığı yararların düşülmesine yararın zarara mahsubu denilmektedir. Mağdurun malvarlığındaki artış, malvarlığının aktifinin artması veya pasifinin azalması tarzında olabileceği gibi aktifin azalmasına veya pasifin artmasına engel olma tarzında da olabilir. Ancak dava konusu haksız fiille uygun nedensellik bağı bulunan yararlar dikkate alınır.

Şayet mal sigortalarında olduğu üzere sigortacı mağdura ödediği sigorta bedeli için ona halef oluyorsa ve mağdur haksız fiil sorumlusundan sadece sigorta bedelinin zararı karşılamayan kısmı için tazminat istiyorsa esasen ortada mahsup edilecek bir yarar yoktur. Fakat mağdur, sigortacıya başvurmadan, tüm zararların tazmini için haksız fiil sorumlusuna karşı dava açmışsa, sigorta alacağı zarara mahsup edilmek gerekir. Buna karşılık şayet mağdur sigortacının yaptığı ödeme ile karşılanan zararı için haksız fiil sorumlusuna başvuruyorsa, sigortacının haleiyeti sebebiyle esasen bu tazminat alacağına artık sahip olmadığından, bu talebi ileri süremeyecektir ve bunun mahsupla bir ilgisi yoktur.

Mağdura, hem sigorta bedelini alma hem de zararını haksız fiil sorumlusuna tazmin ettirme hakkının tanındığı kaza sigortalarında ise sorumlu şahıs “sigorta ettirenin sigortası nazara alınmaksızın bütün zarar ve ziyarı tazminle mükellef tutulur.

Destekten yoksun kalma tazminatı bakımından, haksız fiil sonucu ölen kimseden veya bir başka şahıstan mağdura intikal eden miras, kendisine bağlanan dul veya yetim maaşı, destek ihtiyacını kaldırdığı veya azalttığı oranda dikkate alınır. Böyle hallerde zarardan mahsup değil, doğrudan doğruya zarar şartının gerçekleşmesi ile ilgili bir sorun vardır.

Yine destekten yoksun kalma zararları ile bedensel zararların hesaplanmasında, kısmen veya tamamen rücu edilemeyen sosyal güvenlik ödemeleri ile ifa amacını taşımayan ödemeler, bu zararların belirlenmesinde gözetilemez; zarar veya tazminattan indirilemez.

Zararın tespitinde hangi tarih esas alınır, mahsup edilecek yararın miktarı açısından da aynı tarih esas alınmak gerekir.

2. Bedensel zararlar ve ölüm

a. Beden bütünlüğünün ihlali halinde zararın kapsamı

Özellikle 4 kalemde hesaplanır:

- Tedavi giderleri
- Kazanç kaybı
- Çalışma gücünün azalmasından ya da yitirilmesinden doğan kayıplar
- Ekonomik geleceğin sarsılmasından doğan kayıplar

Bedensel zarar deyimi ile bir kimsenin fiziki varlığının yanında ruh sağlığının ihlalinin de bahsedilir.

1. Tedavi giderleri

Kapsamına; ambulans, doktor, hastane, ilaç, ameliyat, protez, psikoterapi ve benzeri için yapılan masraflar girer. Bunlardan başka, ihlalin tedavi dışında yol açtığı masraflar da zarar kapsamındadır; hastaneye gidip gelme masrafları, bakıcı masrafları gibi.

Hüküm tarihine kadarki masraflar dikkate alınacağı gibi müstakbel masraflar da dikkate alınacaktır. Şayet hüküm verileceği tarihte bu masrafları belirlemek mümkün değilse, TBK m. 75 uyarınca, hakim kararın kesinleşmesi tarihinden itibaren 2 yıl içinde konuyu inceleme ve tazminat hakkını saklı tutabilir. Tabi bu yetki de talep edilen tazminat miktarı ile sınırlıdır. Fakat davacı, bu gelecekteki masrafları talep hakkını saklı tutmuşsa, zamanaşımı süresince bu masraflar için ayrı dava açabilir.

2. Kazanç kaybı

Bu zararın kapsamına, davacının tazminata hüküm verileceği tarihe kadar olan kazanç kaybı girer. Gelecekte yol açılacak olan kazanç kaybı ayrı bir bentte gösterilmiştir.

Bedensel zararlar uygun nedensellik bağı içinde olmayan kazanç kayıpları ve yasa dışı faaliyetlere çıkamamasından kaynaklanan gayrimeşru kazanç kayıpları talep edilemez.

Kazanç kaybının her zaman çalışmamaktan kaynaklanan bir ücret, maaş veya ticari mesleki gelir kaybı şeklinde olması gerekmez. Beden bütünlüğü ihlalinin sebep olduğu bazı masraflar sebebiyle gelir kayıpları da bu kapsamdadır; ev hanımının ev bütçesini hizmetçi tutmaktan kurtarması

3. Çalışma gücünün azalmasından ya da yitilmesinden doğan kayıplar

Çalışma gücünün tamamen kaybının veya azalmasının gelecekte yol açacağı kazanç yoksunluğu gelecekteki bir zarardır. Çalışma gücünün kaybı bakımından *geçici kayıp* ve *sürekli kayıp* ayrımı yapılır.

Çalışma gücünün geçici kaybında kazanç kaybının hesabı, çalışma gücünün muhtemel kayıp süresi dikkate alınarak yapılır. Çalışma gücünün devamlı kaybında ise mağdurun kayba uğramasa idi çalışabileceği süre dikkate alınır. Yargıtay çalışma süresi sınırını 60-65 yaş olarak kabul eder.

Diğer taraftan, yoksun kalınacak kazancın hesabında dikkate alınacak diğer bir unsur, *çalışma gücündeki kayıp oranıdır*.

Üçüncü bir unsur da mağdurun *yıllık kazanç miktarıdır*. Yıllık kazanç olarak mağdurun haksız fiile maruz kaldığı sıradaki kazancı esas alınır ve bu kazançtaki artma ihtimalleri gözönünde tutulur. Henüz kazancı bulunmaması halinde ilerideki kazanç ihtimaline göre hesaplanır.

Mağdurun Yıllık Kazancı x Çalışma Gücü Kayıp Oranı = Yıllık Kazanç Yoksunluğu
Yıllık Kazanç Yoksunluğu x Çalışma Gücünün Kaybı Süresi = Kazanç Kaybı

Bedensel zararın kapsamı, karar verme sırasında tam olarak belirlenemiyorsa hakim, kararın kesinleşmesinden başlayarak 2 yıl içinde tazminat hükmünü değiştirme yetkisini saklı tutabilir. Bu 2 yıl içinde davacı veya davalı kararın gözden geçirilmesini talep edebilir. Hakim bu hakkını saklı tutmasa dahi, haksız fiilin yol açtığı yeni zararlar için, zamanaşımı süresi içinde yeni tazminat davaları açılabilir. Fakat bu zararlar ilk dava açılırken mevcut olmamalı ve ileride gerçekleşmesi beklenen niteliğinde olmamalıdır.

Dava sırasında mevcut olan veya ileride ortaya çıkması beklenen zararlar için davalının, fazlaya ilişkin hakkını saklı tutarak kısmi tazminat isteyebileceği kabul edilmektedir. Ancak talep konusunun miktarı tartışmasız veya açıkça belirli ise kısmi dava açma imkanı yoktur.

4. Ekonomik geleceğin sarsılmasından doğan kayıplar

Burada söz konusu olan çalışma gücünün tamamen veya kısmen kaybının yol açtığı zararlar dışında ekonomik geleceğin sarsılmasının meydana getireceği zararlardır. Bu hallerde de gelecekteki bir zarar söz konusudur ve bu zarar

çalışma gücünde bir azalma olmamasına rağmen meydana gelmektedir; sinema sanatçısı bir kadının yüzündeki bir yanık izi gibi.

b. Ölüm halinde zararın kapsamı

Özellikle 3 kalemde hesaplanır:

- Cenaze giderleri
 - Ölüm hemen gerçekleşmemişse tedavi giderleri, çalışma gücünün azalmasından ya da yitirilmesinden doğan kayıplar
 - Ölenin desteğinden yoksun kalan kişilerin bu sebeple uğradıkları zararlar
- a) Ölüm hemen gerçekleşmemiş ise ölüme yol açan haksız fiilin vücut bütünlüğünün ihlali sebebiyle doğurduğu zararlar için ölen kimsenin ölümünden önce doğan tazminat isteme hakkı ölümü üzerine mirasçılara geçer.
- b) Ölüm ister hemen gerçekleşmiş olsun isterse bir süre sonra gerçekleşsin, ölümün yol açtığı masrafların başında cenaze giderleri gelir.
- c) Ölen kimsenin yardımından yoksun kalanların tazminat isteyebilmeleri özel olarak düzenlenmiştir.

“Ölenin desteğinden yoksun kalan kişilerin bu sebeple uğradığı zararlar” olarak ifade edilir.

Destek Kavramı

Bir kişinin bir başkasının desteği olup olmadığı fiili duruma göre belirlenir. Ancak sürekli ve düzenli yardımların ölümden sonra da devam edeceği kabul edilebilir. Yardımın sürekli ve düzenli sayılması için mutlaka belirli aralıklarla yapılması gerekmez. Yapılan yardımın, yardım görenin geçimini sağlayıcı veya geçimine katkıda bulunucu yardım olması gerekir.

Ölümün gerçekleştiği dönemde davacıya fiilen destek olana fiili destek denilir. O dönemde bunu sağlamamasına rağmen, ölmese idi ileride büyük ihtimalle davacıya destek sağlaması beklenen kimseye mustakbel destek denilmektedir; ana baba için küçük çocukların, bir nişanlı için diğer nişanlının durumu gibi.

Destekten Yoksun Kalma Zararının Belirlenmesi

Ölüm yüzünden mahrum kaldığı ölenin yardımına ihtiyacını bertaraf edecek şekilde ölüm sayesinde veya başka sebeple davacının elde ettiği yararlar, destek ihtiyacını etkilediği ölçüde, destekten yoksun kalma zararının azalmasına veya tamamen ortadan kalkmasına yol açar. Bu bir mahsup sorunu değil, destek ihtiyacının devam edip etmemesi sorunudur. Bu sebeple davacıya yalnız haksız fiil sonucu ölen kişiden değil, bir üçüncü kişiden kalan miras da dikkate alınır.

Yargıtay, destekten yoksun kalma tazminatının saptanmasında T.C. Emekli Sandığına sağlanan gelirlerin indirilmemesi gerektiği sonucuna varmıştır. Bununla birlikte faile rücu ettirilemeyecek sosyal güvenlik ödemeleri, üçüncü kişilerin karşılıksız kazandırmaları da zarardan indirilemez.

Fiili desteğin ölüm tarihindeki, gelecekteki desteğin ise ileride gelir elde etmeye başlayacağı tarihteki muhtemel geliri dikkate alınır. Yardımın devam edeceği farzedilen süre bakımından da, bir yandan ölenin yardım sağlayacağı süre, diğer yandan davacının destek ihtiyacının devam edeceği süre tespit edilecektir. Müstakbel desteklerde yardım süresinin başlangıcı ölüm tarihi değil, yardımın başlayacağı tahmin edilen tarihtir.

Davacının ölüm sebebiyle bir tasarrufu varsa bunun hesaplanacak zarar tutarından mahsubu gerekir; ölen için yapmak zorunda olduğu masraflardan kurtulması gibi. Destekten yoksun kalma tazminatına ilişkin mahkeme hükmü kesinleştikten sonra beklenmedik şekilde davacı ölürse, hesapların yanlış çıktığına dayanılarak hükmün değiştirilemeyeceği kabul edilmektedir. Fakat destekten yoksun kalma tazminatı dönemsel gelir şeklinde tayin edilmişse, ölümden sonraki dönemsel borçlar sona erer.

Son olarak, gerek destekten yoksun kalma zararının gerekse ölüme yol açmayan bedensel zararların tazmininde “hesaplanan tazminat, miktar esas alınarak hakkaniyet düşüncesi ile arttırılmaz veya indirilemez.” Denilmektedir.

3. Bir malın tamamen telef olması veya kısmen hasara uğraması halinde zararın kapsamı

a. Değer Kaybı

Değer kaybının belirlenmesi bakımından öğretide hüküm tarihindeki zararın dikkate alınması görüşü hakim ise de Yargıtay’ın yerleşmiş içtihadı haksız fiilin işlendiği tarihteki değer kaybını dikkate alınmakta ve hüküm tarihine kadar faiz eklenmesi ile sonuca varılmaktadır.

Değer kaybı belirlenirken iki sistem söz konusudur: Objektif ve subjektif sistemler. Objektif sistem, malın mübadele değerini esas alır ve haksız fiilin bu malda meydana getirdiği değer azalmasını zarar olarak kabul eder. Malın borsada veya piyasada rayiç fiyatı yoksa, objektif sistemin kullanılması çok güçtür. Bu sistem ancak istisnai hallerde uygulanır. Subjektif sistemde ise, malın mağdur için taşıdığı değer esas alınır ve haksız fiilin bu değerde meydana getirdiği azalma esas alınır. Ancak bu sistem de manevi değerleri içermez.

Tamamen telef olan malın yerine yenisinin ikamesi için gereken tutar, zararı teşkil eder. Fakat eskime sebebiyle değerın düşmüş olması ihtimalinde, yenisinin satın alınma değerinden düşülür. Telef olan mal, davalıya verilir.

Malın çalınması halinde malı hırsızdan veya üçüncü kişiden istihkak davası ile talep edebilme imkanı devam ettikçe, malvarlığında bu malın değeri kadar azalma gerçekleşmiş sayılmaz. Malik ancak mülkiyeti hırsıza geçirmeye veya üçüncü kişiye karşı açma hakkını kazanığı taşınır davasını hırsıza devretmeye hazır olduğunu bildirerek, malın değerinin tazminini talep edebilir.

Onarımı mümkün bulunan bir hasar söz konusu ise, zarar öncelikle onarım masrafından oluşur. Fakat malın onarılmış olması değerinde azalmaya sebebiyet veriyorsa, bu düşme tutarı da hesap edilir.

b. Diğer Zararlar

Malın telef olmasını veya hasarın artmasını önlemek üzere yapılan masraflar, malın yerine yenisi alıncaya kadar başka bir malın kullanılması için yapılan masraflar, bu sürede uğranılan kar kaybı, malın telef olması bu kapsamdaki diğer zararlardır.

Bedensel zararlar	Tedavi giderleri
	Kazanç kaybı
	Çalışma gücünün azalmasından ya da yitilmesinden doğan kayıplar
	Ekonomik geleceğin sarsılmasından doğan kayıplar
Ölüm halinde zararlar	Cenaze giderleri
	Ölüm hemen gerçekleşmemişse tedavi ve çalışma gücünün azalması/yitilmesi zararı
	Destekten yoksun kalma
Malın zarara uğraması halinde zararlar	Değer kaybı
	Diğer zararlar

Tazminatın Belirlenmesi

1. Genel bakış ve zararın üst sınır olması

Tazminat davasında tespit edilecek zarar, hükmedilebilecek tazminatın üst sınırını oluşturur.

Bununla birlikte, çok ender rastlanacak bazı özel sorumluluk hükümleri mağdurun failden zararını aşan miktarda tazminat istemesine imkan vermiş olabilir. Bu hükümlerin amaçları da mağdurun zararını gidermekten çok muhtemel failleri hukuk aykırı davranmaktan caydırmaktır. Örneğin:

- Kişilik hakkına tecavüz sayesinde failin elde ettiği kazancın vekaletsiz işgörme hükümlerine göre mağdura verilmesi
- Kötü niyetli haksız zilyedin elde ettiği, hatta elde etmeyi ihmal ettiği kazançları iade talep edene tazmin etmesi
- İzni ve rızası olmaksızın başkasının işine müdahale ederek çıkar sağlayanın bu elde ettiği çıkarları iş sahibine vermesi
- Başkasına ait eserde sahibinin fikri haklarına tecavüz ederek kazanç sağlayanın bu kazancı fikri hak sahibine vermesi

Bu durum medeni hukuk cezası olarak da adlandırılır ve bu istisnai durumlar asla kıyasen veya boşluk doldurma bahanesiyle genişletilemez.

Hakim, tazminatın kapsamını ödenme biçimini, durumun gereğini ve özellikle kusurun ağırlığını göz önüne alarak belirler.

2. Tazmin tarzını tayin

Zararın giderilmesinde iki yol söz konusu olabilir. Zararın para ödenerek giderilmesi söz konusu ise *nakden tazmin*, para ödenmesi dışında bir yolla giderilmesi söz konusu ise *aynen tazmin* söz konusu olur. Hakim zararın kısmen nakden, kısmen aynen tazminine karar verebilir.

Nakden tazmin toplu bir ödemeyi öngörür. Ancak gelecekteki zararların karşılanması söz konusu ise hakim dönemsel ödeme şeklindeki tazminatı da uygun bulabilir; beden bütünlüğünün ihlali halinde çalışma gücünün azalmasından doğacak zararın karşılanmasında adam ölmesi halinde destekten yoksun kalma zararının tazmininde olabileceği gibi. Dönemsel şekilde tazminata karar verilmesi halinde borçludan teminat alınması zorunludur. Şartların gerektirdiği başka hallerde de hakim, borçlunun ödeme imkanını göz önünde bulundurarak borcun taksitlerle ödenmesine karar verebilir.

Aynen tazminde mağdurun zarar gören eşyasından farklı bir şeyin fail tarafından verilmesi şeklinde aynen tazmin olmaz. Hukukumuzda böyle bir çözüme yer yoktur.

3. Tazmin miktarının belirlenmesi

a. Genel kural

Tazminat tutarı belirlenirken bir taraftan failin kusurunun ağırlık derecesinin, diğer taraftan durumun gereğinin dikkate alınması gerektiği belirtilmektedir. Belirli durumlar dolayısıyla tazminatta indirimle gidilebilecek ve bunların toplam zarardan çıkarılması ile tazminat miktarı elde edilecektir.

b. Failin kusur derecesinin etkisi

Hakim, tazminatın kapsamını ve ödeme biçimini belirlerken failin kusur derecesini dikkate alacaktır. Kusur derecesine göre matematiksel bir oranda indirim yapılması söz konusu değildir. Hakim, diğer hal ve şartları da göz önünde tutarak takdir yetkisini kullanacaktır. Olayın şartlarına göre faili, hafif kusuruna rağmen zararın tamamını tazmine mahkum edebilir.

c. Tenkis sebepleri (TBK m. 52)

1. Mağdurun rızası

Tazminattan indirim sebebi olan mağdurun açık veya örtülü rızası, ancak, hukuka uygunluk sebebi olarak geçerli sayılmayan rızalar ile verilen rızanın çerçevesini aşan zararlarda uygulama alanı bulur. Sadece rıza beyanı ile uygun nedensellik bağı içerisinde bulunan zarar gözönüne alınır.

Mağdurun geçersiz sayılan rızası da bir birlikte kusur oluşturabilir ve bu sebeple tazminatın indirilmesine yol açabilir.

2. Mağdurun birlikte kusuru

Mağdurunu makul bir insandan beklenen davranışta bulunmayarak zararın meydana gelmesinde veya artmasında etkili olmasına birlikte kusur denilmektedir. Birlikte kusura sebep olan davranış yapma tarzında da yapmama tarzında da gerçekleşmiş olabilir.

Mağdurun birlikte kusuru, zararın meydana gelmesinde başlıca etken ise failin sorumluluğunun kalkmasını haklı kılabilir. Bu durumda davalının sorumluluğu için gerekli olan, fiille zarar arasında uygun nedensellik bağının bulunmadığı veya kesildiği de söylenebilir.

Birlikte kusur da derecelendirilebilir. Kastından ve en basit dikkati göstermeden aynı davranışta bulunanın ağır birlikte kusurundan, yeter derecede tedbirli davranmamış olması halinde hafif birlikte kusurundan söz edilebilir.

Failin kusursuz sorumlu tutulduğu hallerde mağdurun kusurlu bulunması durumunda da tazminatın bu hükme göre indirilebileceği kabul edilmektedir.

3. Mağdurun sorumlu olduğu diğer etkenler

Sadece mağdurun birlikte kusuru değil, kusuru olmadan sorumlu bulunduğu etkenlerin varlığı halinde de tazminat indirilebilir. Mağdurun zararın doğmasına veya artmasına yardımcı olan davranışı kusursuz sorumluluk hükümlerinden birinin kapsamına girecek nitelikteyse bu takdirde de tazminattan indirim yapılabilir. Bu durumlarda, mağdura sorumluluk karinesini çürütmek yolu ile indirim yapılmasını engellemek imkanı tanınmıştır.

Ayırt etme gücü bulunmayan bir mağdurun davranışı zararın meydana gelmesinde etkili olmuşsa, kusur söz konusu olmayan bu davranış da hakkaniyet gereği mağdurun sorumluluğuna yol açacak nitelikteyse failin ödeyeceği tazminat indirilebilir.

Mağdurun ifa yardımcılarının davranışından dolayı sorumluluk hükmüne kıyasen tazminattan indirim yapılması ise, çoğu kez zararın doğumunda değil, sonradan zararın artmasına sebep olma bakımından söz konusu olur. Zira bu hükmün uygulanması taraflar arasında bir borç ilişkisi bulunmasına bağlıdır.

Mağdurun herhangi bir kusursuz sorumluluk hükmünün kapsamına girmeyen kusursuz davranışı, zararın doğumuna veya artmasına ne denli katkıda bulunmuş lursa olsun failin davranışıyla zarar arasındaki uygun nedensellik bağını kesmedikçe tazminatı etkilemez ve indirim sebebi de olamaz.

4. Failin yoksulluğa düşecek olması

Hükmedilecek tazminatın davalıyı yoksulluğa düşüreceği hallerde şayet failin kusur hafif ise, bu durumun tazminatın indirilmesine yol açabileceği belirtilmektedir. Burada davalının hem kusurunun hafif olması hem yoksulluğa düşecek olması hem de hakkaniyetin indirimi gerektirmesi aranır.

Hakim indirimi hakkaniyet ölçüsüyle takdir edecektir. Örneğin, tazminatın indirilmesi halinde mağdurun güç duruma düşeceğinin anlaşılması indirime engel olabilir. TBK m. 51/I uyarınca yapılacak bir indirime rağmen fail yoksulluğa düşecekse TBK m. 52/II uyarınca daha fazla bir indirim yapılabilir.

d. Diğer indirim sebepleri

1. Beklenmedik durum

Beklenmedik durum uygun nedensellik bağının kurulmasını etkilemiyor anca uygun nedensellik bağını bir noktadan sonra kesiyorsa fail bundan sonraki zararlardan sorumlu olmaz.

Beklenmedik durum, zararın meydana gelmesinde veya artmasında, yukarıda belirtilen ölçüde olmamakla beraber, etkili olmuşsa, bu durum tazminatın indirilmesini adil kılabilir. Kusursuz sorumluluk durumlarında da beklenmedik durum sebebiyle tazminatten indirim yapılabileceği kabul edilir.

2. Mağdurun bünyesinden kaynaklanan etkenler

Mağdurun bünyesinden kaynaklanan ve zararın artmasına yol açan etkenler de indirime yol açabilir.

3. Failin, mağdura yardımı sırasında zarar vermiş olması

Failin, mağdura bir konuda yardım ederken zarar vermiş olması da bir indirim sebebi olabilir.

e. İndirim yasağı

Bedensel zararı için veya destekten yoksun kalma zararı için tazminat isteyen mağdura karşı, hafif kusurlu failin tüm zararı tazmin etmesi halinde yoksulluğa düşeceğinden söz edilerek hakim tarafından TBK m. 52/II uyarınca hakkaniyet gerekçesiyle indirim yapılamayacaktır.

Bununa karşın, bu indirim yasağı beklenmedik durum, mağdurun bünyesinden kaynaklanan sebepler, mağdurun rızası veya birlikte kusuru gibi durumlarda indirime engel teşkilmez. Zira bu durumlarda hakkaniyet bir şart olarak aranmamaktadır.

4. Temerrüt faizi

Haksız fiilin işlendiği tarihte borçlu temerrüde düşmüş olur. Bu sebeple temerrüt faizi, haksız fiilin işlendiği tarihten itibaren hesaplanır. Ancak haksız fiil sayılmayıp fedakarlığın denkleştirilmesinden doğan taleplerde bu hüküm uygulanmayıp, borçlu alacaklının ihtarı ile temerrüde düşmelidir.

Borca aykırılıktan doğan tazminat taleplerine de ihtar aranmaksızın, borca aykırılıktan itibaren yasal temerrüt faizi işletilebilir.

Mahkeme Kararı

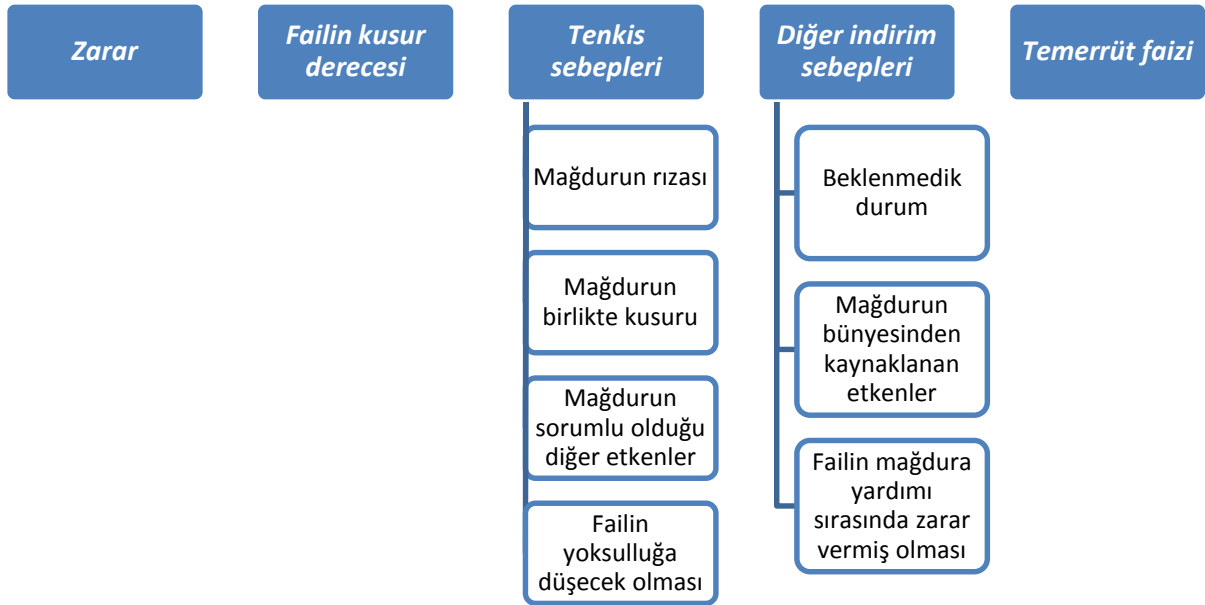
1. Beden bütünlüğünün ihlalinde tazminat hükmünün değiştirilmesi

Bedensel zararın kapsamı, karar verme sırasında tam olarak belirlenemiyorsa hakim, kararın kesinleşmesinden başlayarak 2 yıl içinde tazminat hükmünü değiştirme yetkisini saklı tutabilir. Hakim bu hakkını kullanmasa dahi, haksız fiilin dava açıldığı sırada tahmin edilemeyen gelişmeler sonucu yol açtığı yeni zararlar için yeni tazminat davası açılabilir.

2. Geçici ödemeye hükmedilmesi

Zarar gören iddiasının haklılığını gösteren inandırıcı kanıtlar sunduğu ve ekonomik durumu da gerektirdiği takdirde hakim, istem üzerine davalının zarar görene geçici ödeme yapmasına karar verebilir. Geçici ödemeler sonradan zarardan mahsup edilir.

- Davacının inandırıcı kanıtlar sunmuş olması gerekir.
- Davacının ekonomik durumu geçici ödemeyi gerektirmelidir.
- Davacı hakimden geçici ödeme talebinde bulunmalıdır.
- Hakim, geçici ödemeye hükmederken davalının da durumunu göz önünde bulundurmalıdır.

Kusur Aranmayan Sorumluluk Halleri

Ortak Noktalar

1. Sorumluluk şartları, sorumluluğu düzenleyen hükümlerin herbirinde ayrı ayrı belirtilmiştir. Herbirinde sorumluluğun kapsamı, bu husustaki şartları belirleyen hükmün koruma amacı ile sınırlıdır.
2. Kusursuz sorumluluğu gerektiren şartların varlığını ispat mağdura düşer.
3. Zararın saptanması, tazminatın belirlenmesi, yetkili mahkeme, zamanaşımı konularında, kusursuz sorumluluğu düzenleyen hükümlerde aksi belirtilmiş olmadıkça kusura dayanan sorumluluk hükümleri uygulanır.
4. Kusur aranmayan sorumluluk hükümlerine göre, gerek maddi gerekse manevi tazminat talep etmek mümkündür.

Adam Çalıştıranların Sorumluluğu

Sorumluluğun Dayandığı Esas

Başkalarını emri altında çalıştıran kimsenin, kendisine yükletilmiş özen gösterme yükümlülüğünü yerine getirmemiş olduğu esasına dayanır. Adam çalıştıranın içinde bulunduğu kişisel durumun dikkate alınmadığı, objektif bir sorumluluk söz konusudur.

Sorumluluğun Uygulanma Alanı

TBK m. 66, başkalarını çalıştıranlara uygulanır. Adam çalıştıran bir gerçek kişi veya bir tüzel kişi olabilir. Buna karşılık, devletin ve diğer kamu tüzel kişilerinin kamu hukukuna tabi olarak çalıştırdıkları kişiler bakımından idare hukuku esasları geçerlidir.

Çalışanın, adam çalıştıran için gördüğü iş, çalıştıranın bir üçüncü kişiye olan borcunu ifasına yardımcı olmaktan ibaret ise ve çalışan bu borca aykırı davranışla alacaklıya zarar vermişse, burada TBK m. 116 hükmü geçerlilik kazanır. Buna karşılık, yardımcı kişinin alacaklıya verdiği zarar borcun ihlali olmayıp da genel davranış kurallarına aykırılık oluşturuyorsa, TBK m. 66 uygulanır. Bu iki sorumluluğun aynı durumda gerçekleşmesi durumunda, sorumluluklar yarışır.

Son olarak belirtilmelidir ki m. 66 uyarınca çalıştırılan kişi mutlaka bir gerçek kişi olacak iken; m. 116 uyarınca bir tüzel kişi de ifa yardımcısı olabilir.

Sorumluluğun Şartları ve Sorumluluk Karinesi

Çalıştırılan kişinin, çalıştıranın işini görürken bir üçüncü kişiye hukuka aykırı bir fiille zarar vermesi, adam çalıştıranın bu kişiye karşı sorumlu olması için gerekli ve yeterlidir.

1. Sorumluluğun şartları

- a. Üçüncü kişi bir zarara uğramış olmalıdır.
- b. Zarar çalıştırılanın hukuka aykırı fiilinden doğmuş olmalıdır.

(nedensellik bağı, hukuka aykırılık, işe alınan eleman olma)

Aradaki bağı sözleşme bağına dayanması şart değildir. Bununla birlikte, hizmet sözleşmesiyle dahi çalışa tüzel kişinin organını oluşturan kişiler, özel sorumluluk hükmü bulunduğundan tüzel kişinin TBK m. 66 uyarınca sorumlu olmasına yol açmazlar.

c. Zarar, çalıştırılan kişi kendisini çalıştırmanın işini görürken verilmiş olmalıdır.

2. Sorumluluk karinesi

Yukarıda belirtilen şartların varlığı sabit olunca, zararı veren kişiyi çalıştıran kimsenin kendisine yükletilmiş olan objektif özen gösterme yükümlülüğünü yerine getirmediği ve zararın bu yüzden meydana geldiği hususu karine olarak kabul edilmiş ve adam çalıştıran bu zarardan sorumlu tutulmuştur. Kabul edilen karine iki yönlüdür: Çalıştırılana yönelik, işletme şartlarına yönelik.

Sorumluluk Karinesinin Çürütülmesi

Hakkında sorumluluk karinesi oluşan adam çalıştıran, kendisine yükletilen sorumluluktan, sorumluluğun dayanağı olan iki karineden birini çürütmek suretiyle kurtulabilir.

1. Çalıştırılana yönelik karinenin çürütülmesi

Adam çalıştıran, çalıştırdığı kişiye yönelik gerekli özeni gösterdiğini ispat ederse, bu karineyi çürütür. Burada üç husus söz konusudur:

- İşe almada özen
- Talimat vermede özen
- Denetlemede özen

2. İşletme şartlarına yönelik karinenin çürütülmesi

Adam çalıştıran, işletmenin çalışma düzeninin zararının doğmasını önlemeye elverişli olduğunu ispat ederse, bu karineyi çürütür. Temelde yatan düşünce, çalıştırılan kişiyi seçmede, talimat vermede, denetlemede hiçbir özen eksikliği olmasa da işletmenin şartlarının elverişsizliği yüzünden üçüncü kişinin zarar uğrayabilecek olmasıdır.

3. Nedensellik Bağının Olmaması

Özen yükümünü yerine getirdiğini ispatlayamayan fail, artık sadece bu özen eksikliği ile zarar arasında nedensellik bağının bulunmadığını ispat ederek sorumluluktan kurtulabilir. Fakat hemen işaret edelim ki burada bulunmadığı ispat edilecek nedensellik, çalıştırılanın fiili ile zarar arasındaki nedensellik değil, adam çalıştıranın özen göstermemesi ile zarar arasındaki nedenselliktir. Çalıştırılan kişisini fiili ile zarar arasında nedensellik bağı bulunduğunu zaten mağdur ispat edecektir.

Tazminata İlişkin Diğer Esaslar

- a. Kusursuzluğu ispat ile sorumluluktan kurtulmak mümkün olmadığı gibi kusurun derecesi de tazminatın belirlenmesinde önem taşımaz. Fakat eklenen kusur gibi tazminatın indirilmesini gerektiren sebepler geçerlidir.
- b. Tazminatın belirlenmesinde durumun gereğinin, mağdurun birlikte kusurunun, tazminatın davalıyı yoksulluğa düşürecek olmasının dikkate alınacağı kesindir.
- c. Zamanaşımı TBK m. 72 hükümlerine tabidir. Mağdur için zamanaşımı 2 yıldır; zararı, zararı veren çalışanı, çalıştırma ilişkisini ve çalıştıran kişiyi öğrendiği anda başlar. Burada ceza davası zamanaşımı hükümleri uygulanamaz; ancak adam çalıştıranın gerekli özeni göstermemiş olması suç oluşturursa uygulanabilir.

- d. Adam çalıştıran, ödediği tazminat için, zarar veren çalışana ancak onun bizzat sorumlu olduğu ölçüde rücu hakkına sahiptir.

Adam çalıştıranın çalıştırılana rücu edebilmesi için, ya çalıştırılan şahsen kusurlu olduğu için TBK m.49 uyarınca mağdura karşı kendisi de sorumlu olmalı veya çalıştırılanın davranışı kendisini çalıştırılana karşı yüklediği borca aykırılık oluşturduğu için TBK m. 112 esaslarına veya özel hükümlere göre adam çalıştırana karşı çalıştırılan sorumlu olmalıdır.

Rücudan önce adam çalıştıranın zarar görene tazminatı ödemiş olması şarttır ancak bu ödemenin mahkeme kararına dayanması şartı aranmaz. Mağdurun zararı kısmen tazmin edilmişse, sadece bu kısım için rücu mümkündür.

Rücu istemi tazminatın tamamının ödendiği ve birlikte sorumlu kişinin öğrenildiği tarihten başlayarak 2 yılın ve her halde tazminatın tamamının ödendiği tarihten itibaren 10 yılın geçmesi ile zamanaşımına uğrar.

Hayvan İdare Edenin Sorumluluğu

Bir hayvanın bakımını ve yönetimini sürekli veya geçici olarak üstlenen kişi hayvanın verdiği zararı gidermekle yükümlüdür. Hayvan bulunduran bu kişi, mevcut zararın doğmasını engellemek için gerekli özeni gösterdiğini ispat ederse sorumlu olmaz. Hayvan, bir başkası veya bir başkasına ait hayvan tarafından ürkütülmüş olursai hayvanı bulunduranın, bu kişilere rücu hakkı saklıdır.

Sorumluluğun Dayandığı Esas

TBK m. 67'de düzenlenen kusursuz sorumluluk hali, bir hayvanı fiili egemenliği altında tutan kimsenin bu hayvanın başkalarına zarar vermemesi için gerekli önlemleri alma konusunda kendisine yükletilmiş özen gösterme yükümlülüğünü yerine getirmemiş olması esasına dayanır.

Uygulanma Alanı

Ancak üzerinde egemenlik bulunan hayvanların verdikleri zararlarda uygulanabilir. Bununla birlikte hayvanı terk ederken, hayvanın başkalarına zarar vermemesi için alınması gereken tedbirleri almayan kimse de yine terk edilen hayvanın verdiği zararlardan bu kapsamda sorumlu olacaktır.

Sorumluluğun Şartları ve Sorumluluk Karinesi

Bir kimsenin egemenliği altındaki bir hayvanın bir üçüncü kişiye zarar vermesi, hayvan üzerinde egemenlik sahibi olan kişinin zararı tazminle sorumlu olması için gerekli ve yeterlidir.

1. Sorumluluk Şartları

- Üçüncü bir kişi zarara uğramış olmalıdır.
- Zarar, egemenlik altındaki hayvanın hareketinden doğmuş olmalıdır.
- Zararı meydana getiren hareketi yapan hayvan, sorumlu tutulmak istenen kişinin egemenliği altında bir hayvan olmalıdır.

Egemenlik ile kastedilen bir hayvanın bakımını ve yönetimini sürekli veya geçici olarak üstlenmektir. Bu anlamda fiili egemenlik, doğrudan zilyetliktir. Önemli olan hayvan üzerinde hak sahibi olmak değil, fiili egemenliktir. Birden çok zilyed olduğu durumda müteselsil sorumluluk söz konusudur.

2. Sorumluluk Karanesi

Yukarıda belirtilen şartların varlığı sabit olunca zararı veren hayvanı bulunduran kimsenin kendisine yükletilmiş olan özen yükümlülüğünü yerine getirmediği ve zararın bu yüzden meydana geldiği kabul edilir ve hayvan bulunduran bu zarardan sorumlu tutulur.

Sorumluluk Karanesinin Çürütülmesi

Hayvan bulunduran, kendisine yükletilen sorumluluğun dayanağı olan iki karineden birisini çürüterek, sorumluluktan kurtulabilir.

1. Fiil karanesinin çürütülmesi

Hayvan idare eden gerekli özeni gösterdiğini ispat ederse sorumluluktan kurtulur. Burada ispat edilecek özen, hal ve şartlara göre tedbir alınmasında gösterilecek objektif özendir. Özeni göstermemiş olmasında kusuru bulunmaması, hayvan bulunduranı sorumluluktan kurtarmaz.

2. Nedensellik karanesinin çürütülmesi

Hayvan idare edenin sorumluluktan kurtulmak için başvurabileceği ikinci imkan nedensellik karanesini çürütmektir. Buna göre, hayvan bulunduran, gerekli özeni gösterdiğini ispat edemediği için fiil karanesini çürütememesine rağmen, gerekli özeni gösterse idi dahi zararın meydana geleceğini ispat edebilirse, nedensellik karanesini çürütmek suretiyle sorumluluktan kurtulur.

İşaret edelim ki, burada da bulunmadığı ispat edilecek nedensellik, hayvanın hareketi ile zarar arasındaki nedensellik değil, hayvan bulunduranın gerekli özeni göstermemesi ile zarar arasındaki nedenselliktir.

Tazminata İlişkin Diğer Esaslar

- Kusursuzluğu ispat ile sorumluluktan kurtulmak mümkün olmadığı gibi kusurun derecesi de tazminatın belirlenmesinde önem taşımaz. Fakat eklenen kusur gibi tazminatın indirilmesini gerektiren sebepler geçerlidir.
- Tazminatın belirlenmesinde durumun gereğinin, mağdurun birlikte kusurunun, tazminatın davalıyı yoksulluğa düşürecek olmasının dikkate alınacağı kesindir.
- Zamanaşımı TBK m. 72 hükümlerine tabidir. Mağdur için zamanaşımı 2 yıldır; zararı ve hayvanın egemenliği altında olduğu kişiyi öğrendiği anda başlar.
- Hayvan, bir başkası veya bir başkasına ait hayvan tarafından ürkütülmüş olursa, hayvanı bulunduranın, bu kişilere rücu hakkı saklıdır. Bu durumda hayvanın verdiği zarardan ürküten şahsın sorumlu tutulması için o şahsın davranışının hayvanı ürkütmeye yönelik olması gerekir.

Hayvanın Bir Taşınmaza Zarar Vermesi

Bir kişinin hayvanı, başkasının taşınmazı üzerinde bir zarar verdiği takdirde, taşınmazın zilyedi, o hayvanı yakalayabilir, zararı giderilinceye kadar alıkoyabilir; hatta durum ve koşullar haklı gösteriyorsa hayvanı diğer yollarla etkisiz hale getirebilir. Bu durumda, taşınmazın zilyedi derhal hayvan sahibine bilgi vermek ve sahibini bilmiyorsa, onun bulunması için gerekli girişimleri yapmak zorundadır. Görüldüğü üzere kanun iki haktan bahsetmektedir:

- Hayvanı tutma ve hapis hakkı
- Hayvanı etkisiz hale getirme hakkı

Taşınmazın zilyedi, hayvanı tutma ve alıkoyma hakkını veya hayvanı etkisiz hale getirme hakkını kullandığı zaman, hemen durumu hayvanın sahibine bildirmekle yükümlüdür. Şayet hayvanın sahibini bilmiyorsa, zilyed, onu bulmak için gereken tedbirleri almaya mecburdur.

Yapı Malikinin Sorumluluğu

Bir binanın veya diğer yapı eserlerinin maliki, bunların yapımındaki bozukluklardan veya bakımındaki eksikliklerden doğan zararı gidermekle yükümlüdür. İntifa ve oturma hakkı sahipleri de binanın bakımındaki eksiklerden doğan zararlardan malikle birlikte müteselsilen sorumludurlar. Sorumluların, bu sebeplerle kendilerine karşı sorumlu olan diğer kişilere rücu hakkı saklıdır.

Sorumluluğun Dayandığı Esas

TBK m. 69'da düzenlenen bu kusursuz sorumluluk hali, o bina veya yapıdan en üst düzeyde yararlanan kimsenin sorumlu olması esasına dayanmaktadır. Burada bir özen yükümlülüğü söz konusu olmadığı için, bir sorumluluk karinesi ve bu karinenin çürütülmesi imkanı söz konusu değildir.

Sorumluluğun Uygulama Alanı

- a. Sorumluluk, bina veya diğer bir yapının yapılış bozukluğu veya bakım eksikliğinden doğan zararları kapsar.

Apartman, ev, garaj, ahır, samanlık, depo, gösteri salonu ve benzerleri bina kavramı dahilindedir. Bina tanımına girmeyen, fakat yeryüzüne bağlı olan inşa eserleri de kaunun ifadesiyle diğer yapılar olarak kapsam dahilindedir. Köprüler, yollar, barajlar, setler, elektrik direkleri, tramvay veya demiryolu rayları, tribünler, stadyumlar ve benzerleri diğer yapı kavramına dahildir.

Arazi ile bağlantının sürekli olması, yapının temelli kalmak maksadı ile yapılmış olması gibi bir şart aranmamaktadır. İnşaat şantiye barakalarını, inşaat iskelelerinin, bina veya diğer yapı kavramına gireceği kabul edilmektedir.

İnşaatı tamamlanmamış binalar ve diğer yapılar kapsam dahilinde değildir. İnşaatın tamamlanmasından önce bina veya yapı değil, bina veya yapı inşaatı söz konusudur. Ancak inşaat bitmeden bina veya diğer yapı kullanılmaya başlanmışsa, inşaat bozukluklarından veya bakım eksikliğinden doğan zararların tazmini uygulama alanı içerisindedir.

- b. İnsan tarafından yapılmayan, inşa eseri niteliği olmayan kayalar, mağaralar vb. insanlar tarafından kullanılsa dahi bina ve yapı kavramına girmez, sorumluluğun uygulama alanının dışında kalır.
- c. Devlet ve diğer kamu tüzel kişilerinin özel hukuk hükümlerine göre maliki bulundukları bina ve diğer yapıların inşaat bozukluğu ve bakım eksikliklerinden sorumlu olacaklarında ve bu husustaki tazminat davasına bakmaya adliye mahkemelerinin görevli olduğunda tereddüt yoktur.

Buna karşılık kamu malı niteliğindeki binaların ve diğer yapıların inşaat bozukluğu veya bakım eksikliğinden doğan zararların tazmininde idare hukukunun esaslarına tabi olunması gerektiği Yargıtay'ın içtihadıdır.

Sorumluluğun Şartları

Sorumluluk için, bir kimsenin maliki bulundupu bir bina veya diğer bir yapının inşaat bozukluğu veya bakım eksikliği yüzünden bir üçüncü kişi zarar uğramış olmalıdır.

1. Üçüncü bir kişi zarara uğramış olmalıdır.
2. Zarar, bir binanın veya diğer bir yapının yapılışındaki bozukluk veya bakımındaki eksiklikten veya her ikisinden ileri gelmiş olmalıdır.

Zarara, binanın veya diğer bir yapının yapılışındaki bozukluk veya bakım eksikliğinin yol açtığı ispat mağdura düşer. Buradak TBK m. 66 ve 67'deki gibi bir nedensellik karinesi mevcut değildir. Davacının nedensellik bağına hayatın olağan akışına uygun olarak sunduğu durumda davalı, bina veya diğer yapıda yapılış bozukluğu veya bakım eksikliği bulunmadığını veya yapılış bozukluğu veya bakım eksikliği bulunsan bile zararın bundan kaynaklanmadığını (nedensellik bağına hiç bulunmadığını) ispat yoluna gidebilir.
3. Sorumluluğa yol açan bina veya yapı, sorumlu tutulmak istenen kişinin mülkiyetinde veya bu kişinin intifa yahut oturma hakkı ile ya da üst hakkı ile yüklü olmalıdır.

TBK m. 69'un öngördüğü sorumluluk hali yalnızca malik, üst hakkı sahibi, intifa hakkı sahibi ve oturma hakkı sahibi içindir; kiracıları kapsamaz. Ancak kiracılar için geçerli rücu şartları oluşmuşsa, kiracılara rücu mümkündür.

Bina veya yapı üzerinde intifa veya oturma hakkı varsa, intifa veya oturma hakkı sahibi, yapının bakımındaki eksikliklerden doğan zararlardan, zarar görene karşı malikle birlikte müteselsilen sorumlu olacaktır. Buna karşılık, yapıdaki bozukluklardan intifa ve oturma hakkı sahibi değil, sadece malik sorumlu olacaktır. Eğer binada yapım bozukluğu bulunmakla birlikte bozukluk intifa veya oturma hakkı sahipleri tarafından gerekli bakım ihmal edilmeseydi zarara sebep olmayacak idi ise gene bu kişiler malikle birlikte müteselsilen sorumlu olurlar.

Üst hakkına tabi yapının artık üst hakkı süresince arazi sahibinin mülkiyetinde olmadığından hareketle, bu süre boyunca bine veya diğer yapıdan sorumluluk üst hakkı sahibi üzerindedir.

Birisinin kendisine ait olmayan bir arazi üzerine üst hakkı sahibi de olmadan inşa ettiği binadan sorumluluk da binanın maliki olan arazi malikine aittir. Ancak malik, haksız inşaatı yapana rücu edebilir.

Tazminata İlişkin Diğer Esaslar

- a. Kusursuzluğu ispat ile sorumluluktan kurtulmak mümkün olmadığı gibi kusurun derecesi de tazminatın belirlenmesinde önem taşımaz. Fakat eklenen kusur gibi tazminatın indirilmesini gerektiren sebepler geçerlidir.
- b. Tazminatın belirlenmesinde durumun gereğinin, mağdurun birlikte kusurunun, tazminatın davalıyı yoksulluğa düşürecek olmasının dikkate alınacağı kesindir.
- c. Zamanaşımı TBK m. 72 hükümlerine tabidir. İki yıllık zamanaşımının işlemeye başlaması için zararın ve zarar veren bina veya yapının malikinin öğrenilmesi gerekir.
- d. Zarardan başka kişiler de başka sebeplerle sorumlu ise birbirlerine rücu imkanını hakim belirler. Malikten başka sorumluluk çerçevesinde rücu ettirilebilecek kişiler bina veya yapıyı ayıplı yapan yüklenici, binayı veya yapıyı ayıplı olarak kendisine satan eski malik, binanın veya yapının bakım görevini yüklenmiş kiracıdır.

Tehlikeyi Bertaraf Etme Yükümlülüğü

Bir bina veya diğer bir yapı henüz bir zarara yol açmış olmamakla beraber zarar tehlikesi varsa veya tazminata yol açmış bir olgu zarar tehlikesi yaratmaya devam ediyorsa, bu tehlikeyle karşılaşan herkes, bu tehlikenin giderilmesi için gerekli önlemlerin alınmasını sorumlu hak sahiplerinden talep edilebilir. Hak sahipleri bu talebi yerine getirmezse, tehlikeye maruz bulunan kişi tehlikenin bertaraf edilmesi için dava açabilir.

Ayırt Etme Gücü Bulunmayanların Sorumluluğu

Hakkaniyet gerektiriyorsa hakim, ayırt etme gücü bolmayanların sorumluluğuna ilişkin verdiği zararın, tamamen veya kısmen giderilmesine karar verir. Burada kusur aranmayan bir sorumluluk söz konusudur.

Gene ayırt etme gücünü geçici olarak kaybeden kişi, bu sırada verdiği zararları gidermekle yükümlüdür. Ancak ayırt etme gücünü kaybetmede kusuru olmadığını ispat ederse, sorumluluktan kurtulur.

Sorumluluğun Dayandığı Esas

TBK m. 65, Ayırt etme gücü mevcut değilken işlenen bir fiilden kişiyi sorumlu tutmak mümkün değildir. Ancak bir kimsenin sırf ayırt etme gücü bulunmadığı için sorumluluktan kurtulmasının hakkaniyet ile bağdaşmadığı durumlarda hakime ayırt etme gücü bulunmayan faili tazminata mahkum etme imkanı sağlanmıştır.

TBK m. 59, ayırt etme gücünü geçici olarak kaybetmiş olanların, bu duruma kendi kusurları ile düşüklerini karine olarak kabul etmekte ve bu kişilerin söz konusu durumdayken verdikleri zararları tazmine mecbur olduklarını kabul etmektedir.

Bu iki maddenin kıyasen, borca aykırılık hükümlerinde de uygulanması gerekir. Böylece, kurduğu borç ilişkisini ayırt etme gücünü kaybettikten sonra ihlal eden kişiden de sorumluluğun şartları gerçekleştiği takdirde tazminat istenebilecektir.

Bununla birlikte, ayırt etme gücünü kusuru olmadan geçici olarak kaybettiğini ispat ederek m. 59'da öngörülen sorumluluktan kurtulan kişi, hakkaniyet gerektiriyorsa m. 65 uyarınca sorumlu tutulabilir.

TBK m. 65'e Göre Sorumluluğun Şartları

- a. Kusur dışında haksız fiil sorumluluğunun bütün şartları gerçekleşmiş olmalıdır.
(hukuka aykırı fiil, zarar, uygun nedensellik bağı)
- b. Hakkaniyet tazminata hükmedilmesini gerektirmelidir.

Tazminata İlişkin Diğer Esaslar

- a. Kusursuzluğu ispat ile sorumluluktan kurtulmak mümkün olmadığı gibi kusurun derecesi de tazminatın belirlenmesinde önem taşımaz. Fakat eklenen kusur gibi tazminatın indirilmesini gerektiren sebepler geçerlidir.
- b. Tazminatın belirlenmesinde durumun gereğinin, mağdurun birlikte kusurunun, tazminatın davalıyı yoksulluğa düşürecek olmasının dikkate alınacağı kesindir.
- c. Zamanaşımı TBK m. 72 hükümlerine tabidir. İki yıllık zamanaşımı uygulanır.

İztırar Halinde Verilen Zarardan Sorumluluk

Kendisini veya başkasını açık ya da yakın bir zarar tehlikesinden korumak için diğer bir kişinin mallarına zarar verenin, bu zararı giderim yükümlülüğünü hakim hakkaniyete göre belirler.

Daha önce hukuka aykırılığı önleyen sebeplerde incelenen ıztırar halinden sorumlulukta, hukuka aykırı olmayan bir fiilden kişi sorumlu tutulmaktadır.

Sorumluluğun Dayandığı Esas

Fedakarlığın denkleştirilmesi esası mevcuttur.

Sorumluluğun Şartları

- a. Fail ıztırar halinde başkasının mallarına zarar vermiş olmalıdır.
- b. Hakkaniyet zararın tazminini gerektirmelidir.

Tazminata İlişkin Diğer Esaslar

- a. Hukuka aykırılık ve kusur şartları aranmayacaksa da zarar ile ıztırar halinde işlenen fiil arasında uygun nedensellik bağının bulunması aranır.
- b. Hakim durumun özelliklerini dikkate alarak, ıztırar halinde zarar verenin ne ölçüde fedakarlığa katlanması gerektiğini hakkaniyete uygun olarak belirler.
- c. İztırar halinde verilen zarardan sorumluluğun zamanaşımı da TBK m. 72 hükümlerine tabidir; 2 yıllık zamanaşımı uygulanır.
- d. Şayet fail, zarar veren fiili ile başkasını tehlikeden kurtarmış ise, ödediği tazminat için tehlikeden kurtarılan kimseye vekaletsiz iş görme hükümlerine göre rücu edebilir.

Tehlike Sorumluluğu

İşletmelerin Yol Açacağı Zararlar İçin Düzenlenmiş Olması

Önemli ölçüde tehlike arzeden bir işletmenin faaliyetinden zarar doğduğu takdirde, bu zarardan işletme sahibi ve varsa işleten müteselsilen sorumludur. Tehlike sorumluluğu sadece işletmeler için öngörülmüştür. İşletme kavramı içerisine ticari işletmelerle birlikte, esnaf işletmeleri de girer. Ancak işletme niteliğinde olmayan fakat mesleki faaliyet gösterilen yerler bu hükmün dışındadır; doktor muayenehanesi gibi.

Tehlikenin İşletmenin Niteliğinden Kaynaklanması

Sadece, önemli ölçüde tehlike arzeden işletmeler tehlike sorumluluğuna tabidir. Bir işletmenin mahiyeti veya faaliyette kullanılan malzeme, araçlar ya da güçler göz önünde tutulduğunda, bu işlerde uzman bir kişiden beklenen tüm özenin gösterilmesi durumunda bile sıkça veya ağır zararlar doğurmaya elverişli olduğu sonucuna varılırsa, bunun önemli ölçüde tehlike arzeden bir işletme olduğu kabul edilir. Özellikle, herhangi bir kanunda benzeri tehlikeler arzeden işletmeler için özel bir tehlike sorumluluğu öngörülmüşse, bu işletme de önemli ölçüde tehlike arzeden işletme sayılır. Kısaca, bir işletmenin fonksiyonu bakımından kendisinin karakteristik bir tehlike yaratması gerekir.

İşletmenin üretilen piyasaya çıkardığı ürünlerin verdiği zararlardan sorumluluk, bunlar tehlikeli, özel tipte bir zarar doğurmaya yatkın olsalar bile; bu kapsama girmezler.

Sorumlu Tutulan Kişi

İşletme sahibi ve işleten sorumlu tutulan kişilerdir. İşletme sahibi olmak için, işletmenin tüm malvarlığı değerlerinin maliki olmak gerekmez.

İşleten, işletmenin sahibi olmamakla birlikte, işletmeyi kira veya yönetim sözleşmesi ile çalıştıran veya kayyım olarak atanan gerçek veya tüzel kişilerdir. Hizmet veya vekalet sözleşmesi ile çalıştırılanlar sorumluluk kapsamında değildir.

Hukuken İzin Verilmiş ve Kurallara Uygun Faaliyetlerden Doğan Zararlardan Sorumluluk

“Önemli ölçüde tehlike arzeden bir işletmenin bu tür faaliyetine hukuk düzenince izin verilmiş olsa bile, zarar görenler, bu işletmenin faaliyetinin sebep olduğu zararlarının uygun bir bedelle denkleştirilmesini isteyebilirler.”

Uygun bedelle denkleştirme ifadesi, iki türlü yorumlanabilir. Birincisi, bu ifade ile burada fedakarlığın denkleştirilmesi ilkesine göre sorumluluk kastedilmiştir denebilir. İkincisi, yasakoyucunun bu hatalı ifade ile sadece, tamamen yasal faaliyetine rağmen haksız fiilden kusursuz sorumlu olacak fail için tazminattan indirim sebebi getirdiğidir.

Karayolları Trafik Kanununda Düzenlenen Sorumluluklar

İşletilen Motorlu Aracın Sebep Olduğu Zarardan Sorumluluk

KTk m. 85/l'e göre: "Bir motorlu aracın işletilmesi bir kimsenin ölümüne veya yaralanmasına veya bir şeyin zarara uğramasına sebep olursa, motorlu aracın bir teşebbüsün unvan veya işletme adı altında veya bu teşebbüs tarafından kesilen biletle işletilmesi halinde, motorlu aracın işleteni ve bağlı olduğu teşebbüs sahibi doğan bu zarardan müştereken ve müteselsilen sorumlu olur."

1. Sorumluluğun Dayandığı Esas

Bu kusursuz sorumluluk, tehlike esasına dayanan bir sorumluluktur.

2. Sorumluluğun Uygulanma Alanı

a. KTk m. 85/l'in uygulanma alanı, öncelikle karayollarında sebep olunan zararlarla sınırlıdır.

Karayolu, trafik için, kamunun yararlanmasına açık olan arazi şeridi, köprüler ve alanlardır. Havada, denizde, demiryolunda meydana gelen zararlar hükmün kapsamı dışında olduğu gibi, özel mülkiyete tabi bir arazinin içinde bulunan ve kamunun yararlanmasına açık olmayan yollarda, yol dışı arazide, motorlu araç işletilmesinin sebep olduğu zararlar kapsam dışındadır.

b. Ancak motorlu araçların sebep olduğu zararlardan sorumluluk hükmün kapsamına girer.

Motorlu araç, makine gücü ile hareket eden araç demektir. İnsan veya hayvanlar tarafından çekilen araçlar ve motorlu bisiklet bu kanunun kapsamı dışındadır.

c. Ancak işletilme halindeki motorlu araçların işletilmesi sebebiyle oluşan zararlardan sorumlulukta KTK m. 85/l uygulanabilir. İşletme halinde olmayanlardan sorumluluk ayrı esaslara tabidir.

Motorlu aracın çalıştırılmasından maksat, motoru çalıştırılarak aracın hareket haline koyulmasıdır. Fakat harekete devam etmek üzere trafik gereği durdurulan araçlar, motor sayesinde hız aldıktan sonra motorun durmasına veya durdurulmasına rağmen bu hızıyla yoluna devam eden araçlar işletilme halinde sayılır.

d. Motorlu aracın işletilmesinin sebep olduğu bütün zararlardan sorumluluk değil, aracın bir kimsenin ölmesi veya yaralanmasına sebep olmasından doğan maddi zararlarla bir mala verilen zararlardan sorumluluk kapsam dahilindedir.

İşletenin aracın malikinden başkası olduğu hallerde araca verilen zararlardan işletenin ve bağlı olduğu teşebbüs sahibinin aracın malikine karşı sorumluluğu da kapsam dışındadır. Bununla birlikte, işletilen motorlu aracın sebep olduğu manevi zararlarda sorumluluk ile adam ölmesi veya yaralanması söz konusu olmaksızın kazanç kaybı tarzında uğranılan zararlardan sorumluluk da kapsam dışındadır.

e. Kamu kuruluşlarına ait motorlu araçların işletilmesinin sebep olduğu zararlardan sorumluluk da KTK m. 85/l'e tabidir. İşleteni devlet veya diğer bir kamu kuruluşu olan araçların kazasından doğan davalar da adli yargıda görülür.

3. Sorumluluğun Şartları

a. Bir kimse ölmüş veya yaralanmış veya bir mal zarara uğramış olmalıdır.

b. Zarara, bir motorlu aracın sebep olduğu trafik kazası yol açmış olmalıdır.

Trafik kazası, karayolu üzerinde hareket halinde olan bir veya birden fazla aracın karıştığı ölüm, yaralama ve zararlar sonucunda meydana gelen olaydır. Bir motorlu aracın trenle karşılaştığı hemzemin geçitteki kaza da kanun kapsamındadır.

Aracın işleteni ve işletenin bağlı olduğu teşebbüs sahibi, kendisinin veya eylemlerinden sorumlu bulunduğu kişilerin kusuru bulunmaksızın, trafik kazasının bir mücbir sebepten veya zarar görenin ya da bir üçüncü şahsın ağır kusurundan ileri geldiğini ispat ederse sorumluluktan kurtulur. Ancak araçta bir bozukluk varsa veya işletenin fiillerinden sorumlu olduğu kimselerin veya kendisinin kusuru varsa, zarara sadece mücbir sebep, mağdurun veya üçüncü kişinin ağır kusuru yol açmamış demektir. Aracın işleteni sorumluluktan kurtulamaz. Ancak mağdurun kusuru tazminatın indirilmesine yol açabilir.

İşletenin fiillerinden sorumlu olduğu kimseler, aracın sürücüsü ve aracın kullanılmasına katılan yardımcılardır. Bir kimsenin aracın kullanılmasında yardımcı kişi sayılması için işletenin emrinde olması şart değildir. Bununla birlikte, araçta bulunan taşıyıcılar bu kapsama girmez.

c. Sorumlu tutulmak istenen kişi, zarara sebep olan aracın işleteni veya işletenin bağlı olduğu teşebbüs sahibi olmalıdır.

1. İşleten kavramı

- Her şeyden önce araç sahibi işletendir. İşleten kabul edilen kimseden başka bir kişinin, aracı kendi hesabına ve tehlikesi kendisine ait olmak üzere işlettiği ve araç üzerinde fiili tasarrufu bulunduğu ispat edilirse bu kişi işleten sayılır. Aracı uzun süre için kiralamış olan kiracı, ödünç alan, rehin alan kişi işletendir.
- Motorlu araçlarla ilgili mesleki faaliyette bulunan teşebbüslerin sahibi, gözetim, onarım, bakım, alım-satım, araçta değişiklik yapılması amacı ile veya benzeri bir amaçla kendisine bırakılan bir motorlu aracın sebep olduğu zararlardan dolayı, işleten gibi sorumludur; oto tamircileri, garaj sahipleri gibi.
- Yarış düzenleyicileri, yarışa katılanların veya onlara eşlik edenlerin araçları ile gösteride kullanılan diğer araçların sebep olacakları zararlardan dolayı motorlu araç işletenin sorumluluğuna ilişkin hükümler uyarınca sorumludurlar. Bu hallerde aracın işleteninin sorumluluğunun da devam ettiği söylenebilir.
- Bir motorlu aracı çalan veya gaspeden kimse işleten gibi sorumludur. Aynı zamanda aracın işleteninin sorumluluğu devam eder. Fakat işleten, kendisinin veya fiillerinden sorumlu olduğu kişilerden birinin, aracın çalınmasında veya gaspedilmesinde kusurlu olmadığını ispat ederse sorumluluktan kurtulur.

2. İşletenin bağlı olduğu teşebbüs sahibi kavramı

İşletenin bağlı olduğu teşebbüs kavramı ile bu kişiler de işleten gibi kusursuz sorumlu tutulmuştur: “motorlu aracın bir teşebbüsün ünvanı veya işleteme adı altında veya bu teşebbüs tarafından kesilen biletle işletilmesi halinde motorlu aracın işleteni ve bağlı olduğu teşebbüsün sahibi”

İşletenin bağlı olduğu teşebbüs sahibi sayılmak için, işletenin hizmet sözleşmesiyle bu kişiye bağlı olması aranmayıp, kira, ortalık veya sadece hatır ilişkisiyle bir teşebbüs için aracını tahsis etmek yeterli olacaktır.

Buradaki sorumluluk müteselsil olarak kusursuz sorumlu olmak halidir.

4. Tazminata İlişkin Diğer Esaslar

- a. Tazminatın belirlenmesinde kusurun ağırlık derecesinin bir önemi yoktur. Ancak, işletenin ve bağlı olduğu teşebbüs sahibinin eklenen kusuru, onun mücbir sebebe veya mağdurun ya da üçüncü şahsın ağır kusuruna dayanarak sorumluluktan kurtulmasına engel olur. Mağdurun kusuru ancak tazminatta indirim yapılabilmesine imkan verebilir.
- b. Kanunda, işletenin m. 85/l kapsamına giren sorumlulukları için mali sorumluluk sigortası yaptırma zorunluluğu kabul edilmiştir.
- c. Tazminat davasında yetkili mahkeme için özel bir hükme yer verilmiştir: “Motorlu araç kazalarından dolayı hukuki sorumluluğa ilişkin davalar, sigortacının merkez veya şubesinin veya sigorta sözleşmesini yapan acentanın bulunduğu yer mahkemelerinden birinde açılabilir gibi, kazanın gerçekleştiği yer mahkemesinde de açılabilir.”
- d. Zarardan birden fazla kişinin sorumlu olması halinde uygulanacak hükümler de sigortacının sigorta ettirene rücu etmesi dahil olmak üzere özel olarak düzenlenmiştir.
 - Bir motorlu aracın katıldığı kazada, bir üçüncü kişinin uğradığı zarardan dolayı birden fazla kişi KTK’ya göre tazminatla yükümlü bulunuyorsa, bunlar müteselsil olarak sorumlu tutulur. Mağdur içlerinden dilediğine, birkaçına veya hepsine karşı dava açabilir. Fakat sorumlulardan bazılarının sorumluluğu KTK’ya tabi değilse, bunlar açısından TBK m. 61, 62 uygulanır.
 - Birden çok motorlu aracın katıldığı bir kazada işletenlerden biri bedensel bir zarara uğrarsa, özel durumlar ve özellikle işletme tehlikeleri başka türlü paylaştırmayı haklı göstermedikçe, kazaya katılan araçların işletenleri ve bağlı bulundukları teşebbüs sahipleri, kendilerine düşen kusur oranında zararı gidermekle yükümlüdür.

İşletenlerden birine ait bir şeyin zarara uğraması halinde, zarar gören, ancak zarar veren işletenin veya bağlı bulunduğu teşebbüs sahibinin veya fiillerinden sorumlu tutulduğu kimsenin

→ kusuru veya

→ geçici olarak ayırt etme gücünü kaybetmesi ya da

→ zarar verene ait araçtaki bir bozukluk

yüzünden zararın doğduğunu ispat ederse, zarar veren işleten ve bağlı bulunduğu teşebbüs sahibi tazminatla yükümlü tutulur.

- Tazminat sigortacı tarafından ödenmişse, ödemede bulunan sigortacı, sigorta sözleşmesine ve bu sözleşmeye ilişkin kanun hükümlerine göre tazminatın kaldırılmasını veya azaltılmasını sağlayabileceği oranda sigorta ettirene rücu edebilir.
- e. Motorlu araç kazalarından doğan maddi zararların tazminine ilişkin talepler, zarar görenin, zararı ve tazminat yükümlüsünü öğrendiği tarihten başlayarak 2 yıl ve her halde, kaza gününden başlayarak 10 yıl içinde zamanaşımına uğrar. Dava, cezayı gerektiren bir fiilden doğarsa ve fiil için ceza kanununda daha uzun bir zamanaşımı öngörülmüşse, bu süre maddi tazminat talepleri için de geçerli olur.
- f. İşletenin ve bağlı bulunduğu teşebbüs sahibinin KTK m. 85/I kapsamındaki sorumluluğunu kaldıran veya daraltan anlaşmalar geçersizdir.

5. Kazaya Karışan Aracın Devrinin Önlenmesi

Motorlu araç ölümüne veya yaralanmaya sebebiyet vermiş ise, kazaya karışan aracın başkalarına devir ve temlik veya üzerinde bir hak tesisini önlemek amacıyla olaya el koyan savcılıklarca, aracın tescilli olduğu tescil kuruluşuna trafik kaydı üzerine şerh düşülmesi için talimat verilir. Kaza anı ile şerh düşülme anı arasında geçen süreler içinde kötü niyetle yapılan araç tescilleri hükümsüz sayılır. Şerhin konulduğu tarihten itibaren bir ay içerisinde, şerhin kaldırıldığına veya devamına ilişkin mahkeme kararı ibraz edilmediği takdirde bu şerh hükümsüz sayılır.

İşletme Halinde Olmayan Aracın Sebep Olduğu Zarardan Sorumluluk

İşletilme halinde olmayan bir motorlu aracın sebep olduğu trafik kazasından dolayı işletenin sorumlu tutulabilmesi için, zarar görenin, kazanın oluşumunda işleten veya eylemlerinde nsorumlu tutulduğu kişilere ilişkin bir kusurun varlığını veya araçtaki bozukluğun kazaya sebep olduğunu ispat etmesi gerekir.

1. Sorumluluğun Dayandığı Esas

İşleten için, kusur sorumluluğu, yardımcılarının kusurlu fiillerinden sorumluluk ve araçtaki bozukluk yüzünden sorumluluk bir arada düzenlenmiştir. Yardımcıların kusurlu fiillerinden sorumluluk halinde kusursuz sorumluluk söz konusudur. Araçtaki bozukluk halinde ise sorumluluğun tehlike esasına dayandığı söylenebilir.

2. Sorumluluğun Uygulama Alanı

İşletilme halinde olmayan araçtan dolayı sorumluluk hükmünün uygulanması da karayollarında vuku bulan trafik kazaları ile sınırlıdır. Karayolu dışında sebep olunan zararlardan sorumluluk bu hükmün kapsamı dışında olduğu gibi, motorlu olmayan bir aracın karayolunda duran bir otomobile çarpması sonucu gerçekleşen zarardan sorumluluk da hükmün kapsamı dışındadır.

Sorumluluğa yol açan motorlu araç işletilme halinde olmadığına göre bu araç işletilmeden harekete geçmiş olmadıkça veya işletme halinde başka bir araç kazaya karışmış olmadıkça bu özel hüküm uygulanmaz.

Bununla birlikte, manevi zarardan sorumluluk veya araçta taşınan eşyadan sorumluluk işletilme halinde olmayan araçlardan sorumluluk hükmünün kapsamı dışındadır.

3. Sorumluluğun Şartları

- a. Bir kimse ölmüş veya yaralanmış veya bir mal zarara uğramış olmalıdır. Bu zararın işletilme halinde olmayan bir araçtan dolayı sorumluluk kapsamına giren bir zarar olması gerekir.
- b. Zarar, işletilme halinde olmayan bir motorlu aracın sebep olduğu bir trafik kazasından doğmuş olmalıdır.
- c. Kazanın oluşumunda işletenin veya fiillerinden sorumlu tutulduğu kişilerin kusuru bulunmalı veya kazaya araçtaki bir bozukluk yol açmış olmalıdır.

4. Tazminata İlişkin Diğer Esaslar

- a. Mağdurun kusuru tazminatın tenkisine imkan verebilir.
- b. İşletilme halinde olmayan araçtan sorumluluk, zorunlu mali sorumluluk sigortası kapsamında değildir.
- c. İşletilme halinde olmayan araçtan dolayı sorumluluğa dayanan tazminat davalarında yetkili mahkemenin tayininde araç işletenin sorumluluğundaki özel hükümler geçerli değildir.
- d. Zarardan birden fazla kişinin sorumlu olması halinde araç işletenin sorumluluğundaki esaslar burada da geçerlidir.
- e. İşletilme halinde olmayan araçtan dolayı sorumluluğa dayanan talepler, zarar görenin, zararı ve tazminat yükümlüsünü öğrendiği tarihten başlayarak 2 yıl ve her halde, kaza gününden başlayarak 10 yıl içinde zamanaşımına uğrar.
- f. İşletenin ve bağlı bulunduğu teşebbüs sahibinin KTK m. 85/I kapsamındaki sorumluluğunu kaldıran veya daraltan anlaşmalar geçersizdir.

Trafik Kazasında Yardım Edenlerin Zararlarından Sorumluluk

İşleten ve araç işleticisi teşebbüs sahibi, hakimın takdirine göre, kendi aracının katıldığı bir kazadan sonra yapılan yardım çalışmalarından dolayı yardım edenn maruz kaldığı zararlardan da sorumlu tutulabilir. Ancak bu durumda işletici teşebbüs sahibinin sorumlu kılınabilmesi için, kazadan kendisinin sorumlu olması veya yardımın doğrudan doğruya kendisine veya araçta bulunanlara yapılması gerekir.

1. Sorumluluğun Dayandığı Esas

Burada kusurlu ve kusursuz bir haksız fiil sorumluluğundan çok vekaletsiz iş görmenin özel bir tipinde işi görülenin yükümlülüğü söz konusudur.

2. Sorumluluğun Uygulanma Alanı

Bu özel hüküm trafik kazasında yardım edenlerin yardım dolayısıyla uğradıkları zararların, yardımdan yararlanan araç işleteni ve işletici teşebbüs sahibi tarafından tazmin edilmesini kapsamaktadır.

3. Sorumluluğun Şartları

- a. Bir trafik kazasında bir kimse yardım çalışmasında bulunmuş olmalıdır.
- b. Trafik kazasında, yardımdan yaralanan işletenin aracı katılmış olmalıdır. Bu katılma aracın işletilmesi döneminde olabileceği gibi, işletme halinde olmayan aracın katılması halinde de olabilir.
- c. Yardım eden yardım çalışmalarından dolayı bir zarara uğramış olmalıdır.
- d. Hakim bütün hal ve şartları dikkate alarak, işletenin trafik kazasından yardım edenin zararını tazmin etmesi gerektiği sonucuna varmalıdır.

4. Tazminata İlişkin Diğer Esaslar

- a. Tazminatın tayini hakimın takdirine bırakılmıştır.
- b. Yardım edenlerin zararından sorumluluk, zorunlu mali sorumluluk sigortası kapsamında değildir.
- c. Bir yardımdan birden fazla işleten veya işletici teşebbüs sahibi yararlanmışsa, bunlar zarardan müteselsilen sorumlu olurlar.
- d. Zamanaşımı 2 yıl, her halde 10 yıldır.
- e. Sorumluluk sözleşmeyle daraltılamaz, kaldırılmaz.

Genel Hükümlere Tabi Tutulan Sorumluluklar

1. Trafik kazalarında manevi tazminat: TBK m. 56 uygulanacaktır.
2. Motorsuz taşıtlar ile motorlu bisiklet sürücülerinin sorumluluğu: TBK m. 49, 66, 67
3. Yaralanan veya ölen kişi hatırı için karşılıksız taşınmakta ise veya motorlu araç yaralanan veya ölen kişiye karşılıksız verilmişse: TBK m. 49, 66
4. Trafik kazasında zarar gören motorlu araç işleteninin ve bağlı olduğu teşebbüs sahibinin malike karşı sorumluluğu: Aralarındaki borç ilişkisi veya TBK m.49, 66
5. Bir motorlu aracın çalınmış veya gaspedilmiş olduğunu bilerek binen yolculara karşı sorumluluk: TBK m. 49, 66
6. Trafik kazasında zarar görenin beraberinde bulunan bagaj ve benzeri eşya dışında araçta taşınan eşyanın uğradığı zararlardan dolayı sorumluluk ve trafik kazası yüzünden mala verilen zarar dışındaki malvarlığı zararlarından sorumluluk: TBK m. 49, 66
7. Bir yarışta, yarışçıların veya onlarla birlikte araçta bulunanların uğrayacakları zararlara, gösteride kullanılan araçların uğradıkları zararlardan sorumluluk: Yarışçılar ile yarış düzenleyenler arasındaki borç ilişkisi hükümleri veya TBK m. 49, 66

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanuna Göre İmalatçı, Üretici ve İthalatçının Sorumluluğu

“Tüketici ayıplı malın neden olduğu ölüm ve/veya yaralanmaya yol açan ve/veya kullanımındaki diğer mallarda zarara neden olan hallerde imalatçı-üreticiden tazminat isteme hakkına sahiptir.”

Buna göre, ayıplı bir malı imal eden, üreten veya yurt içine ithal eden kişiler, bu mal kaç el değiştirirse değiştirsin, tüketicinin zarara uğramasına yol açmışsa, kusursuz ve müteselsil olarak sorumlu olacaktır.

2 yıllık zamanaşımı ve her halde 10 yıllık zamanaşımı hükümleri mevcuttur. Ancak satılan malın ayıplı tüketiciden satıcının aldatması ile gizlenmişse, zamanaşımı süresi işlemez.

Biyogüvenlik Kanununa Göre Sorumluluk

GDO ve ürünleri ile ilgili faaliyette bulunanlar, bu kanun kapsamında izin almış olsalar dahi, insan, hayvan ve bitki sağlığı ile çevrenin ve biyolojik çeşitliliğin korunması, sürdürülebilirliğin sağlanmasına karşı oluşan zararlardan sorumludur.

BGK hükümlerine göre sorumlulukta ancak bir organizmanın genetiğinin değiştirilmiş olması ile nedensellik bağı içindeki zararlar için tazminat söz konusu olabilir.

Piyasa çıkmış ürünü üreten, işleyen, dağıtan ve pazarlayan kişiler ortaya çıkabilecek zararlardan müteselsilen sorumludurlar.

GDO ve ürünlerini piyasaya süren, ticari olarak işleyen, dağıtan ve pazarlayanlar meydana gelebilecek zararlar ve bunlar ilişkin sorumluluklar hakkında birbirlerini bilgilendirmek zorundadır.

GDO'ları muameleye tabi tutanlar, muamele nedeniyle çevrede zararın meydana gelmemesi veya meydana gelen zararın sonuçlarının ağırlaşmaması için risk değerlendirmesine göre belirlenen tedbirlerin masraflarını karşılamakla yükümlüdür. Sorumlular, çevrenin zarar görmüş ve tahrip olmuş unsurlarının eski haline getirilmesi veya aynı değerdeki unsurların yerine konulması için gerekli masrafı karşılar.

GDO ve ürünlerinin neden olduğu zararların tazmin edilmesini talep hakkı, zarar görenin, zarardan ve zarar vereni öğrenmesinden itibaren 2 yıl ve her halükarda zararı doğuran olayın meydana gelmesinden itibaren 20 yıl sonra düşer.

Zararın sel, dolu, heyelan, deprem gibi tabii afetlerden veya zarar görenin ya da üçüncü kişinin ağır kusurundan kaynaklandığının tespit edilmesi halinde sorumluluk hükümleri uygulanmaz.

Mahkeme İçtihadı İle Kabul Edilen Kusursuz Sorumluluk Halleri

İş Kazası ve Meslek Hastalığından Doğan İşverenin Sorumluluğu

Yargıtayın bu sorumluluğu kabul ederken bir kanun hükmüne dayanmadığı, sadece işverenin özen borcunu ideal ölçüler içinde yerine getirmesi halinde dahii, meydana gelen zarardan yine de sorumlu tutulması gerektiği görüşüne dayandığı açıktır. Böylece, mahkeme içtihadı ile kabul edilmiş bir kusursuz sorumluluk hali söz konusu olmaktadır.

1. Sorumluluğun Dayandığı Esas

Kusursuz sorumluluk bu durumda tehlike esasına dayanmaktadır.

2. İctihadın Uygulanma Alanı

Yargıtay kararları ile, işveren için tehlike esasına dayandırılan sorumluluk, iş kazasına uğrayan veya meslek hastalığına yakalanan işçinin maddi zararının sosyal sigorta tarafından karşılanmayan kısmı ile sosyal sigorta kapsamı dışında kalan manevi zarara ilişkindir.

3. Sorumluluğun Şartları

- a. İşçinin sosyal sigorta tarafından karşılanmayan bir zararı bulunmalıdır.
- b. İşçinin uğradığı zarara iş kazası veya meslek hastalığı sebep olmalıdır. Burada iş kazası ile zarar arasında uygun nedensellik bağı ile beraber işverenin işletmesinin yarattığı tehlike ile zarar arasında da uygun nedensellik bağı bulunmalıdır.

4. Tazminata İlişkin Diğer Esaslar

- a. Öteki sorumluluk hallerinde olduğu gibi, tehlike sorumluluğunda da üç halde illiyet bağı kesilebilir: Mücbir sebep, zarar göreni kusuru ve üçüncü kişinin kusuru
- b. İşverenin kusurunun derecesinin tazminatın belirlenmesinde bir rolü yoktur.
- c. Yargıtayın çeşitli kararlarında ifade edildiği üzere, tazminatın tayininde, hakim hal ve şartları dikkate alacağı gibi, mağdurun birlikte kusuru da bir indirim sebebi oluşturabilir. Keza, tazminatın tavalıyı yoksulluğa düşürecek olması da tazminatın indirilmesine yol açabilir.
- d. Zarardan başka kişiler de başka sebeplerle sorumlu ise bunların birbirlerine rücu imkanını hakim belirler.

Ruhsatlı İnşaatın Komşulara Verdiği Zarardan Sorumluluk

Ruhsatlı yapılan bir inşaatın, komşu malike, komşular arasında hoş görülecek ölçüyü aşan fakat önlenmesi mümkün olmayan zarar vermesi halinde; zararı gören komşunun, ruhsatlı inşaatın kaçınılmaz şekilde yol açtığı taşkınlığa katlanmak zorunda olduğu ancak zararını MK m. 730 kapsamında inşaat sahibine tazmin ettirebileceğini kabul edilir. Burada fedakarlığın denleştirilmesi esası söz konusudur.

Görüldüğü üzere burada, içtihatla yaratılan bir kusursuz sorumluluk hali söz konusudur. Yalnız buradaki kusursuz sorumluluk bir haksız fiil sorumluluğu değil, hukuka uygun bir fiilden sorumluluktur.

Sorumluluğun şartları şu şekildedir:

- a. Bir kimse zarara uğramış olmalıdır.
- b. Zarar, ruhsatlı inşaatın yapılması sırasındaki kaçınılmaz taşkınlıklardan doğmuş olmalıdır.
- c. Hakkaniyet, zararın tazminini gerektirmelidir.

TBK m. 72'deki zamanaşımı hükümleri burada da geçerlidir.

Manevi Zararın Tazmini

Manevi Tazminat Talebi İçin Aranan Şartlar (TBK m. 58)

1. Bir kimsenin kişilik hakkına hukuka aykırı bir tecavüz bulunmalıdır.

Kişinin hayatı, sağlığı ve beden bütünlüğünün, özgürlüğünün, onur ve saygınlığının, resminin, özel hayatının gizliliğinin, sırlarının tecavüze uğraması kişilik hakkını ihlal eder. Kişiliği oluşturan unsurların teker teker sayılması mümkün değildir. Zamanın ihtiyaçlarına göre yeni unsurlar göz önüne alınmaktadır.

Kişilik hakkı zedelenen kimsenin rızası, daha üstün nitelikte özel veya kamusal yarar ya da kanunun verdiği yetkinin kullanılması sebeplerinden biriyle haklı kılınmadıkça, kişilik haklarına yapılan her saldırı hukuka aykırıdır.

Bir mesleg grubuna, bir dini, etnik veya siyasal gruba yönelik iftira ve hakaretlerin o grubun herhangi bir üyesine tazminat talep hakkı vermesi ancak tecavüzün, söz konusu grup üyelerinin kişilik hakkını doğrudan ihlal ettiği söylenebilirse mümkündür. Bu da yapılan hakaret, suçlama vb.nin tüm grup üyelerini kapsaması ile mümkündür; bir etnik grubun ırksal olarak veya soy olarak aşağı özellikle taşıdığıının söylenmesi gibi. Buna karşılık, bir grubun ne kadar önem verdiği bir kişi olursa olsun veya tarihsel olarak ne kadar önem verdiği bir olay olursa olsun, gruba yaymadan bir kişiye veya olaya yönelik olumsuz beyanlar grup üyelerinin kişilik hakkını ihlal etmez; bir ülkenin tarihindeki bir olayın soykırım olduğunun söylenmesi gibi.

Eşi zina yapan kişinin, eşiyle birlikte veya sadece, eşinin ilişki kurduğu kadından veya erkekten sırf bu yüzden manevi tazminat istemesi durumu tartışmalıdır. Yargıtayımızın özellikle yakın tarihli kararlarından, aldatılan eşin yabancı kadından veya erkekten manevi tazminat isteme imkanını kabul ettiği anlaşılmaktadır. Biz bu görüşe katılmıyoruz; başkasının eşiyle ilişki kuran kişinin sırf bu ilişkisi sebebiyle aldatılan eşin herhangi bir kişilik hakkına tecavüz ettiği söylenemeyeceğinden, ona karşı manevi tazminat ödemekle yükümlü olması da söz konusu olmamalıdır.

2. Açık kanun hükmü bulunmadıkça, kişilik hakkı tecavüze uğrayan ile zarar gören aynı kişi olmalıdır. Yansıma yoluyla zarar olmamalıdır.

TBK m. 56/II, ölüm ve ağır bedensel zararlar da yansıma yoluyla manevi zarar ve tazminatı kabul etmiştir. Buna göre, kanunun yansıma yolu ile manevi zararın tazminini sadece adam ölmesi ve ağır bedensel zarar hallerinde öngördüğü, diğer hallerde hukuka aykırılık bağı bulunmadığı için manevi zarar istenemeyeceği sonucuna varılabilir.

Ölmüş bir kimse hakkında yapılan gerçek dışı bir yayın veya kamu yararı bulunmayan gerçeğe ilişkin bir yayın, hayattaki yakınlarının kişilik haklarına tecavüz teşkil edebilir. Duydukları elem ve üzüntü sebebiyle bu kişiler manevi tazminat talep edebilirler.

3. Bir manevi zarar bulunmalıdır.

Kişilik hakkına yönelik her tecavüzün mutlaka manevi zarara yol açacağı söylenemez. Örneğin, bir kişinin rızası olmadan resminin yayınlanması kişiliğine aykırı bir tecavüzdür. Fakat resmin yayınlanması bir küçük düşürme durumu yaratmamışsa, manevi zarar yoktur.

Ayırt etme gücüne sahip olmayan kişilerin veya tüzel kişilerin kişilik haklarına tecavüz edilmesi halinde bunların manevi zararından söz edilip edilemeyeceği tartışmalıdır. Manevi tazminatın bir tatmin değil cezalandırma fonksiyonu olduğu kabul edilirse, manevi tazminat isteme hakkı da kabul edilmiş olur. Ancak uğradıkları tecavüzden elem ve üzüntü duyamayacak şekilde ayırt etme gücünden yoksun olanlar için manevi zarardan söz etmek ve manevi tazminat davası açılabilceğini savunmak güçtür.

Şayet tecavüze uğrayan tam ehliyetsizin ileride ayırt etme gücüne sahip olacağı ve bu acıyı hissedebileceği söylenebilirse, manevi tazminata hükmedilmesi mümkündür.

4. Nedensellik bağı bulunmalıdır.

Manevi tazminat talep edilebilmesi için kişilik hakkına hukuka aykırı tecavüzle manevi zarar arasında uygun nedensellik bağı bulunmalıdır.

5. Davalının sorumlu olmasını gerektiren kusuru veya bir kusursuz sorumluluk hali bulunmalıdır.

Bir kimsenin kişilik hakkına hukuka aykırı tecavüz sonucu uğranılan manevi zararı tazminle bir kişinin sorumlu tutulabilmesi için, ya o kişi tecavüz fiilini işlemekte kusurlu olmalı veya onun sorumluluğunu gerektiren bir kusursuz sorumluluk hali bulunmalıdır.

a. Kusur

Kusur burada da, haksız fiillerle ilişkin genel açıklamalarımıza paralel olarak, hukuka aykırı fiilin meydana getirdiği sonucu isteyerek veya bu sonucu göze alarak hareket etme veya sonucu önleme hususunda yeterli özeni göstermeme tarzında ortaya çıkabilir. Tüzel kişiler bakımından organlarının kusuru tüzel kişinin sorumluluğuna yol açar.

b. Kusursuz sorumluluk

Borçlar kanununda kusursuz sorumluluğu düzenleyen özel hükümlere göre kusursuz sorumluluk halleri esas alınacaktır.

Manevi Tazminat Davasında Taraflar

1. Davacı

Manevi tazminat davasını, kişilik hakkına yapılan tecavüzden manevi zarar gören şahıs açabilir. Manevi zarara uğrayan şahıs ayırt etme gücü bulunan küçük veya kısıtlı ise davayı kanuni temsilcisinin iznine tabi olmaksızın kendisi açabilir.

Manevi tazminat istemi karşı taraça kabul edilmedikçe devredilemez. Buna karşılık sorumlu kişi manevi tazminat talebini kabul etmiş ise, bu takdirde tazminat alacağı başkasına devredilebilir. Fakat tarafların anlaşmasından sonra artık bu anlaşmaya dayanan bir alacak söz konusudur. Buna karşılık, manevi tazminat talebinin miras yolu ile intikal etmesi için mirasbırakan tarafından ileri sürülmesi yeterli görülmüştür.

2. Davalı

Manevi tazminat davası, kişiliğe hukuka aykırı tecavüzden doğan manevi zarardan sorumlu olan kişiye veya kişilere karşı açılabilir.

Görevli Mahkeme ve Zamanaşımı

Manevi tazminat davasında görevli ve yetkili mahkeme ve zamanaşımı maddi tazminat davasındaki esaslara tabidir.

Davanın Konusu

Manevi tazminat davası ile davacı, manevi zararın tazmini için davalının bir miktar para ödemesine karar verilmesini talep edecektir. Davacının kendisine para ödenmesini istemeyip bunun yerine başka bir tatmin şekline karar verilmesini istemesine imkan tanınmamıştır. Ancak hakime, bu tazminatın ödenmesi yerine diğer bir tazmin biçimini seçme veya hükmedilecek paraya ekleme veya tecavüzü kınayan bir karar vermekle yetinme ve bu kararın basın yolu ile ilanına da hükmedebilme yetkisi verilmiştir.

Davacının, para talep etmeksizin doğrudan doğruya bu ikincil tazmin şekillerini talep etmesine imkan tanınmamıştır.

Manevi tazminat olarak ödenmesi istenen paranın sembolik nitelikte olması veya ödemenin bir üçüncü kişiye örneğin bir hayır kurumuna yapılmasının talep edilmesi caiz görülmelidir.

Manevi tazminat isteme hakkı sorumlu kişinin mağduru başka şekilde tatmin etmiş olmaması için öngörülebilmektedir. Davadan önce mağdurun tatmin edildiğinin kabul edilmesi dava sırasında manevi zararın azaldığının veya kalmadığının kabul edilmesi demektir.

Davada İspat Edilecek Hususlar

Davacı, kişilik hakkına hukuka aykırı tecavüzü, manevi zararını, tecavüzle manevi zarar arasındaki uygun nedensellik bağı, davalının kusurunu veya sorumluluğunu gerektiren kusursuz sorumluluk sebebinin, ispatla yükümlüdür.

Hayat tecrübelerine göre olayların normal akışında ileri sürülen manevi zararı meydana getirmeye elverişli olma ile manevi zarar ve nedensellik bağı ispatlanabilir.

Mahkeme Kararı

Hakim manevi tazminatı takdir ve tayin ederken mağdurun çektiği üzüntü ve acıdan başka, failin kusur derecesini mağdurun birlikte kusuru varsa bunun derecesini dikkate alacaktır. Bu konudaki tarafların sıfatı, işgal ettikleri makam ve diğer sosyal ve ekonomik durumları da dikkate alınacaktır. Maddi tazminat davasından farklı olarak önce zararın miktarının saptanması, sonra tazminat miktarının belirlenmesi tarzında iki aşama söz konusu olmadığı gibi, tayin edilen tazminatın TBK m. 52 uyarınca tenkisi de söz konusu değildir.

Maddi tazminat davasında olduğu gibi, hakim, davacının talep ettiği miktardan fazla bir tazminata hükmedemez.

Hakim, davacının talebi ile bağılı olmaksızın para ödenmesi yerine başka bir tazmin şekline karar verebilecek veya bir miktar para ödenmesi ile birlikte ek bir diğler tazmin şekline hükmedebilecektir. Fakat hakim, davacının talep ettiğı manevi tazminat miktarının ödenmesini kabul etmiş ise artık başka bir tazmin şeklini ekleyemez.

Bedensel Zarar veya Adam Ölmesi Halinde Manevi Tazminat

Hakim, bir kimsenin bedensel bütünlüğünün zedelenmesi durumunda, olayın özelliklerini göz önünde tutarak, zarar görene uygun bir miktar paranın manevi tazminat olarak ödenmesine karar verebilir.

Ağır bedensel zarar veya ölüm halinde zarar görenin veya ölenin yakınlarında da manevi tazminat olarak uygun bir miktar paranın ödenmesine karar verilebilir.

Manevi tazminat davası, maddi tazminat davası ile birlikte açılabilceğı gibi ayrı da açılabilir.

Beden Bütünlüğünün İhlali Halinde

1. Hukuka aykırılığı önleyen bir sebep bulunmadıkça, beden bütünlüğünün ihlaline sebep olan fiil hukuka aykırıdır.
2. Çekilen acı ve üzüntü manevi zarar oluşturur.
3. Davalının manevi tazminatla yükümlü tutulabilmesi için onun, ya zarara yol açan fiili kusuru ile işlemiş olması ya da zarardan bir kusursuz sorumluluk sebebiyle sorumlu olması aranır.
4. Olayın özellikleri göz önünde tutulmalıdır. Duyulan acı, ısırap ve üzüntünün manevi tazminatı gerektirecek derecede olup olmadığını hakim takdir edecektir.
5. Eğer manevi tazminat talebini yapan hakkı ihlal edilen kişi değil de başkası ise:
 - a. Tazminat talep eden kişi beden bütünlüğü zedelenenin yakını olmalıdır.
 - b. Bedensel zarar ağır olmalıdır.

Adam Ölmesi Halinde

Adam ölmesi halinde manevi tazminat isteme hakkı, haksız fiilden yansıma yolu ile manevi zarara uğrayan ölenin yakınlarına tanınmıştır.

Yakının manevi tazminat isteyebilmesi için:

1. Bir kimsenin ölümüne sebep olan fiil, hukuka aykırılığı önleyen bir sebep bulunmadıkça hukuka aykırıdır.
2. Ölümün, ölenin yakını sayılan kişide acı ve üzüntü yaratması manevi zarardır.
3. Davalının manevi tazminatla yükümlü tutulabilmesi için ya ölüme yol açan fiili kusuru ile işlemiş olması ya da manevi zarardan bir kusursuz sorumluluk sebebiyle sorumlu olması aranır.
4. Halin özellikleri tazminatı gerektirmelidir.

Birden Çok Sorumluluk Sebebi Veya Birden Çok Sorumluluk Bulunması

Bir Kişi İçin Birden Çok Sorumluluk Sebebi Bulunması

1. Bir davranışın hem borca aykırılık, hem de haksız fiil oluşturması mümkündür.

Şartları gerçekleşen iki sorumluluğa dayanan taleplerin yarışacağı ve mağdurun dilediği esasa dayanabileceği kabul edilmektedir.

Bir kişinin sorumluluğu, birden çok sebebe dayandırılabilir. Eğer hakim, zarar gören aksini istemiş olmadıkça veya kanunda aksi öngörülmedikçe, zarar görene en iyi giderim imkanı sağlayan sorumluluk sebebine göre karar verir. Karar verilen esasın bütün hükümleri uygulanır.

2. Bir kimse kusura dayanan ve kusur aranmayan sebeplerle sorumlu olabilir.

Kusura dayanan haksız fiil sorumluluğuna yol açacak bir davranıştan doğan zarardan failin kusur aranmayan bir sebeple de sorumlu olması halinde, sadece özel hüküm olarak kusur aranmayan sorumluluk hükmünün uygulanacağı, aynı zamanda kusura dayanan haksız fiil teşkil eden kusurlu davranıştaki kusurun eklenen kusur olarak dikkate alınacağı ve bunun sonuçlarını doğuracağı kabul edilmektedir.

3. Bir kimsenin kusursuz sorumluluğu için birden fazla sebep de söz konusu olabilir.

Şayet bir sorumluluk sebebi diğerini kapsayacak şekilde bir kouda sorumluluğu özel olarak düzenlemişse, sadece özel hüküm uygulanır. Buna karşılık, bir kimsenin bir zarardan kusur aranmaksızın birden fazla farklı sebeple sorumlu olduğu ve bunların düzenleme amacının diğerini dışlamak olmadığı hallerde, bu sorumluluklara dayanan talepler yarışır.

Bir Zarardan Birden Çok Kişinin Sorumluluğu

Bir zararı birden çok şahsın tazmin etme yükümlülüğü, ya bunların zarar doğuran haksız fiilin işlenmesine katılmalarından ya da zarardan her birinin ayrı sebeplerden sorumlu olmasından ileri gelir.

1. Birden fazla kişinin birlikte sebep oldukları zarardan sorumlulukları

a. TBK m. 61’de yer alan esas

“Birden çok kişi birlikte bir zarara sebebiyet verdikleri veya aynı zarardan çeşitli sebeplerden dolayı sorumlu oldukları takdirde, haklarında müteselsil sorumluluğa ilişkin hükümler uygulanır.”

- *Birlikte zarara sebebiyet verme:* Eskiden tam teselsül olarak adlandırılan bu birinci durumda, haksız fiilin işlenmesine katılmış olmak yani birlikte bir zarara sebebiyet vermek aranır. Ortak bir kusur söz konusudur. Öğretide hakim olan görüşe göre, haksız fiilin işlenmesinde ortak kusurun varlığı için fiilin kasten işlenmiş olması şart değildir. Birlikte bir zarar veren kişiler kasten hareket etmemiş olsalar dahi, gerekli tedbiri almadan yaptıkları davranışa isteyerek katılmışlarsa, ortak kusur veya haksız fiile katılma gerçekleşmiş olur. Buna karşılık, birbirinden habersiz iki davranış birlikte bir zarara sebep olmuşsa, ortak kusurdan söz edilemez.

- *Aynı zarardan çeşitli sebeplerle sorumlu olma:* Eskiden eksik teselsül olarak adlandırılan bu durumda, bir kişinin uğradığı zararı birden çok kimse ayrı sebeplerle tazmin etmekten yükümlüdür. Mağdur zararının tazminini içlerinden birinden, bir kaçından veya hepsinden talep edebilir. Bu tür müteselsil sorumluluğun varlığı için failerin birbirinin davranışından haberdar olması veya davranışlardan birinin diğerine bağımlı olması şart değildir.

b. Müteselsil sorumluluğun sonuçları

a. Dışa Karşı

Hangi tür olursa olsun müteselsil sorumlulardan her biri zararın tamamından sorumludur. Fakat bu, zararın tümünün mutlaka tazmin edileceği anlamına gelmez. Zira tazminat miktarı, TBK m. 51 ve 52'deki prensipler çerçevesinde belirlenecektir. Örneğin, mağdurun birlikte kusuru tazminatın indirilmesine yol açabilir.

Mağdur, zararın tazminini müteselsil sorumlulardan birinden, birkaçından veya hepsinden isteyebilir. Bu tazminat hem maddi hem manevi tazminatı içerebilir.

Müteselsilen sorumlu olanlardan birinin yaptığı ödeme miktarında, diğerleri de sorumluluktan kurtulur. İçlerinden birinin yaptığı ödemenin, diğerlerinin sorumluluğunu o miktarda azaltmasına karşılık, içlerinden birinin ödeme dışında sorumluluktan kurtulmasından diğer sorumluların yararlanıp yararlanamayacağı işin niteliğine bağlıdır. En sık rastlanacak durum olan, mağdurun sorumlulardan birini ibrası durumunda, ibra edilen borçlunun iç ilişkide borca katılma oranında tüm müteselsil borçluların dışa karşı da sorumluluktan kurtulacakları düzenlenmiştir.

Müteselsil borçlulardan birine karşı zamanaşımı kesilirse, diğerlerine karşı da kesilmiş olur.

b. İç ilişkide

Tazminatın tamamını veya bir kısmını ödeyen bir müteselsil sorumlunun diğerlerine rücu edip edemeyeceği, edebilecekse ne oranda rücu edebileceği hakimın takdirine bırakılmıştır. Ancak hakim iç ilişkide bölüşme oranını belirlerken, bütün durum ve koşulları, özellikle sorumlulardan her birine yüklenebilecek kusurun ağırlığını ve yarattıkları tehlikenin yoğunluğunu göz önünde tutarak bu paylaştırmaya karar verecektir. Ancak hakimın iç ilişkide hiçbir şart altında müteselsil sorumlulardan birini sorumluluktan kurtarması mümkün olmamalıdır.

Rücu hususunu, tazminata karar veren hakim takdir ederek karara bağlayabilir. Şayet tazminata karar verirken rücu konusu karara bağlanmamışsa, rücu ayrı dava konusu olabilir. Bu takdirde tazminat kararı, rücu davasında kesin hüküm teşkil etmez.

Bununla birlikte, bir zarar verici olgudan sonra bir başka kişinin fiili zararın artmasına sebep olmuşsa, bu kişi sadece fiilinden sonra meydana gelen zarar için, bu zarardan da sorumlu olan önceki sorumlularla birlikte teselsül hükümlerine tabi olur.

Rücu davasının zamanaşımı, tazminatın tamamının ödendiği ve birlikte sorumlu kişinin öğrenildiği tarihten başlayarak iki yılın ve her halde tazminatın tamamının ödendiği tarihten başlayarak on yılın geçmesiyle zamanaşımına uğrayacaktır.

2. Bir zarara, haksız fiilin işlenmesine katılmaksızın birden çok şahsın sebep olması

Birden çok kimse bir zarara, aralarında birlikte hareket iradesi bulunmaksızın birlikte sebep olmuşlarsa, veya bir zarardan birden çok kimse aynı planda kusursuz sorumlu ise, bunların mağdura karşı sorumluluklarının hangi esaslara tabi olacağı kanunda belirtilmemiştir. Sadece birden fazla aracın katıldığı bir trafik kazasında, üçüncü kişinin uğradığı zarardan işletenlerin müteselsil sorumluluğu ve bunların birbirlerine rücu hakkı KTK m. 88'de özel olarak düzenlenmiştir.

Görüşümüze göre, müteselsil sorumluluk hükümleri bu durumlarda da uygulanmalıdır. Yani mağdur, zararını dilediğine tazmin ettirebilir, eksik kalan kısmı diğerlerinden talep edebilir. Her biri kendi şahsına ait indirim sebeplerinden sadece kendisi yararlanabilir. Fakat mağdurun birlikte kusuru varsa bu indirim sebebinden her ikisi de yararlanır.

Karşılıklı Sorumluluk

Sorumluluğa yol açan olayda, birden çok kimse, zarara uğramış olup da bunlar birbirine karşı sorumlu ise, her biri karşı tarafın zararı bakımından sorumlu, kendi zararı bakımından mağdur durumundadır. Buna karşılık iki kişi, bir bütünlük taşımayan ayrı olaylarda birbirine zarar vermiş ise, karşılıklı sorumluluk söz konusu değildir.

Uygulanacak Esaslar

- Karşılıklı sorumluluğa yol açan olayda her iki tarafın sorumluluğu da kusura dayanan sorumluluksa, her birinin kusur derecesi diğer tarafın zararının tazmininde dikkate alınacağı gibi kendi zararının tazmini bakımından da birlikte kusur olarak dikkate alınır.
- Karşılıklı sorumlulukta, birinin sorumluluğu kusur esasına dayanırken diğeri kusursuz sorumluluğa tabi ise, kusur sorumluluğuna tabi olan diğer tarafın zararını TBK m. 49 uyarınca tazmin eder. Fakat zararın meydana gelmesinde diğerinin etkisi indirim sebebi olarak göz önüne alınır. Buna karşılık kusursuz sorumluluğa tabi olan karşı tarafın zararını KTK m. 85 uyarınca tazmin edecektir. Karşı tarafın zarardaki etkisi de yine indirim sebebi olarak kusursuz sorumluluğa tabi kişi için göz önüne alınır.
- Karşılıklı sorumlulukta sorumlu olanların ikisi de kusursuz sorumluluk esaslarına tabi ise, her biri diğerinin zararını kendisinin tabi olduğu kusursuz sorumluluk esaslarına göre tazmin eder. Özellikle zarar verici olayda taraflardan birinin yarattığı tehlike derecesi, varsa eklenen kusuru, gerek kendi sorumluluğu gerek karşı taraftan alacağı tazminatın indirimi bakımından dikkate alınacaktır.

- d. İki motorlu aracın karayolunda çarpışması halinde her iki işletenin tehlike esasına dayanan sorumluluğu KTK m. 89'da özel olarak düzenlenmiştir. Şöyle ki; iki motorlu araç çarpışır ve işletenlerin ikisi de bedensel zarara uğrarsa, olayda tehlike durumu başka bir uygulamayı gerektirmezse, işletenlerin birbirlerinden tazminat istemesi olayda kusurları bulunması şartına bağlıdır. İki tarafın da kusuru yoksa hiçbirisi diğerinden tazminat isteyemez. Her biri kendi zararına katlanır. Fakat araçlardan birinin olayda arz ettiği tehlike diğerinden yüksekse, bu durum dikkate alınarak yüksek tehlike arz eden aracın işleteni kusuru bulunmasa bile tazminat ödemekle yükümlü tutulabilir. Yalnız bir taraf kusurlu ise sadece o diğer tarafın zararını tazmin edecektir. Her iki taraf kusurlu ise her biri kendi kusuru oranında kendi zararına katlanacak ve o oranda diğer tarafın zararını tazmin edecektir.

Yine aynı maddeye göre; şayet karşılıklı sorumluluk, çarpışan araç işletenleri için malın zarara uğramasına ilişkin ise, her bir işleten kendisinin veya yardımcılarının kusuru varsa veya ayırt etme gücünü geçici olarak kaybetme zarara sebep olmuşsa ya da aracındaki bir bozukluk zarara yol açmışsa, diğer tarafın zararını tazmin edecektir.

Karşılıklı Tazminat Yükümlülüğünün Sonuçları

Karşılıklı sorumlu olan kimseler, birbirinden davacı oldukları takdirde, her birinin diğerine ödeyeceği tazminat kendi alacağı tazminatla takas edilmeli ve lehine alacak kalan taraf lehine bu miktara karar verilmelidir.

Bununla birlikte belirtilmelidir ki, sadece bir tarafın açtığı tazminat davasında hakim karşılıklı sorumluluğu kendiliğinden dikkate alarak karar veremez.